

**ESITUTKINNAN RAJAAMINEN OSANA
ESITUTKINTAYHTEISTYÖTÄ**

Noora Väätäinen
Pro gradu - tutkielma

Lapin yliopisto
Oikeustieteiden tiedekunta
Prosessioikeus
Kevät 2014

SISÄLLYSLUETTELO

SISÄLLYSLUETTELO	I
LÄHDELUETTELO	IV
LYHENNELUETTELO	IX
1. JOHDANTO	1
1.1 Tutkielman tarkoitus ja aiheen rajaus	1
1.2 Metodi	2
2. RIKOSPROSESSIKETJU	
2.1 Esitutkinta osana rikosprosessia	4
2.2 Rikosprosessin funktiot	6
3. ESITUTKINTAPAKKO PÄÄSÄÄNTÖNÄ	
3.1 Esitutkinnan funktio	8
3.2 Esitutkintaperiaatteet	10
3.3 Syytä epäillä –kynnys	11
3.4 Asianomistajarikosten ja rikollisen teon esitutkinta	12
3.5 Täydellinen ja suppea esitutkinta	13
4. ESITUTKINTALAIN 5 LUVUN MUKAINEN ESITUTKINTAYHTEISTYÖ	
4.1 Esitutkintayhteistyön lähtökohdat	14
4.2 Esitutkinnan toimittaminen syyttäjän pyynnöstä	15
4.3 Rikoksesta ilmoittaminen syyttäjälle	15
4.4 Ilmoitus- ja osallistumisvelvollisuus	18
4.5 Poliisirikosten tutkinnanjohtajuus	19
4.6 Syyttäjä tutkinnanjohtajaksi?	21
4.7 Helsingin REK-yksikkö	22
5. ESITUTKINNAN RAJOITTAMINEN	
5.1 Esitutkinnan toimittamatta jättäminen tai lopettaminen tutkinnanjohtajan esityksestä	24

5.2 Rajoitusperusteet	25
5.2.1 Vähäisyys	25
5.2.2 Nuoruus	27
5.2.3 Kohtuus	28
5.2.4 Konkurrenssi	29
5.2.5 Kustannusperuste	31
5.2.6 Prosessuaalinen peruste	32
5.3 Yleisen ja yksityisen edun merkitys	34
5.4 Toimenpiteistä luopuminen	35
5.5 Esitutinnan uudelleen aloittaminen	36
5.6 Esitutinnan rajoittamismenettely Ruotsissa	36
5.6.1 Punkten 1	37
5.6.2 Punkten 2	39
5.6.3 Punkten 3	40
5.6.4 Punkten 4	42
5.6.5 Disproportionfall	43
5.6.6 Extraordinärafall	44

6. SYYTENEUVOTTELU

6.1 Syyteneuvottelun lähtökohdat ja tavoitteet	45
6.2 Tunnustamisen merkitys nykyisessä lainsäädännössä	46
6.3 Syyteneuvottelua koskevat säädösehdotukset	48
6.3.1 Esitutinnan rajoittaminen tunnustuksen perusteella	48
6.3.2 Rangaistuksen vaatiminen lievemmän rangaistus- asteikon mukaisesti	49
6.3.3 Tuomioesitys ja tunnustamisoikeudenkäynti	49
6.3.4 Soveltamisedellytykset	52
6.4 Katsaus ulkomaisiin menettelytapoihin	53
6.4.1 Yhdysvallat	53
6.4.2 Latvia	54
6.4.3 Norja	55
6.4.4 Viro	56
6.5 Menettelyn arviointi ja vaikutukset	57

7. ARVIOINTIA JA JOHTOPÄÄTÖKSIÄ

7.1 Esitutkintayhteistyöstä	59
7.2 Esitutkinnan rajoittamisesta	60
7.3 Syyteneuvottelusta	65
7.4 Yhteenveto	68

LÄHDELUETTELO

Kirjallisuus

Bring, Thomas & Diesen, Christian: Förundersökning. Tredje upplagan.
Norstedts Juridik Ab. Stockholm 2005

Frände, Dan: Yleinen rikosoikeus. Bookwell. Porvoo 2012

Frände, Dan & Havansi, Erkki & Helenius, Dan & Koulu, Risto & Lappalainen, Juha & Lindfors, Heidi & Niemi, Johanna & Rautio, Jaakko & Virolainen, Jyrki: Prosessioikeus. Oikeuden perusteokset. Sanoma Pro Oy. Helsinki 2012

Helminen, Klaus & Lehtola, Kari & Virolainen, Pertti: Esitutkinta ja pakkokeinot.
Gummerus. Jyväskylä 2002

Helminen, Klaus & Fredman, Markku & Kanerva, Janne & Tolvanen, Matti & Viitanen, Marko: Esitutkinta ja pakkokeinot. BALTO print. Liettua 2012

Jokela, Antti: Rikosprosessi. Gummerus. Jyväskylä 2008

Könönen, Perttu: Tuomitsemiskynnyksestä rikosasiassa. Teoksessa Ojala, Timo & Lappalainen, Juha (toim.): Kirjoituksia todistusoikeudesta s. 89 – 98. 2006

Lappi-Seppälä, Tapio: Rikosten seuraamukset. WS Bookwell. Porvoo 2000

Nissinen, Matti: Esitutinnan rajoittaminen – mahdollisuuksien taidetta.
Defensor Legis 1/2007, s. 54 – 69.

Tolvanen, Matti: Esitutinnan uusi työnjako: poliisi johtaa, syyttäjä ohjaa.
Oikeus 1/2004, s. 55 – 72.

Tolvanen, Matti & Kukkonen, Reima: Esitutkinta- ja pakkokeino-oikeuden perusteet. Talentum Media Oy. Hämeenlinna 2011

Virolainen, Jyrki & Pölonen, Pasi: Rikosprosessin perusteet.

Rikosprosessioikeus I. Gummerus. Jyväskylä 2003

Virolainen, Jyrki & Pölonen, Pasi: Rikosprosessin osalliset. Rikosprosessioikeus

II. WS Bookwell. Porvoo 2004

Vuorenpää, Mikko: Syyttäjän tehtävät erityisesti silmällä pitäen rikoslain

yleisestävää vaikutusta. Suomen lakimiesyhdistys. Helsinki 2007

Hallituksen esitykset

HE 82/1995 vp

*Hallituksen esitys Eduskunnalle rikosasioiden oikeudenkäynti-
menettelyn uudistamista alioikeuksissa koskevaksi lainsäädännöksi*

HE 222/2010 vp

*Hallituksen esitys Eduskunnalle esitutkinta- ja pakkokeino-
lainsäädännön uudistamiseksi*

HE 58/2013 vp

*Hallituksen esitys eduskunnalle syyteneuvottelua koskevaksi
lainsäädännöksi ja syyttämättä jättämistä koskevien säännösten
uudistamiseksi*

Mietinnöt ja lausunnot

Komiteamietintö 2009:2

*Esitutkintalain, pakkokeinolain ja poliisilain kokonaisuudistus.
Esitutkinta- ja pakkokeinotoimikunnan mietintö. Oikeusministeriö.
Helsinki 2009*

Lakivaliokunnan mietintö LaVM 44/2010 vp

Perustuslakivaliokunnan lausunto PeVL 66/2010 vp

Hallintovaliokunnan lausunto HaVL 50/2010 vp

SOU 2010:43

Statens offentliga utredningen om förundersökningsbegränsning

OMML 47/2010

Oikeusministeriön arviomuistio syytteestä sopimisesta

OMML 26/2012

Oikeusministeriön mietintö syyteneuvottelusta ja syyttämättä jättämisestä

Ohjeet

VKS:2000:3

Valtakunnansyyttäjänviraston ohje esitutkinnan rajoittamisesta

VKS:2007:2

Valtakunnansyyttäjänviraston ohje esitutkinnan rajoittamisesta

VKS:2007:4

Valtakunnansyyttäjänviraston ohje syyttämättäjättämispäätöksen laatimisesta ja sisällöstä

VKSV:2007:5

Valtakunnansyyttäjänviraston ohje esitutkintayhteistyön tehostamisesta ja syyttäjäparien käyttämisestä

RåR 2008:2

Riksåglagarens riktlinjer av förundersökningsbegränsning och åtalsunderlåtelse

VKS:2013:4

Valtakunnansyyttäjänviraston ohje syyttäjälle ilmoitettavista rikosasioista, ilmoitusmenettelystä ja syyttäjän oimenpiteistä

Lait ja asetukset

Oikeudenkäymiskaari 1.1.1734/4

Rättegångsbalken 1942:740

Brottsbalken 1962:700

Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 11.7.1997/689

Esitutkintalaki 805/2011

Verkkomateriaali

Aho, Sari & Soukola, Krista 2012. Mieliopidekirjoitus. Syyttäjän tulisi johtaa tutkintaa. Helsingin Sanomat 27.10.2012.

<http://www.hs.fi/paivanlehti/27102012/mielipide/Syyttäjän+tulisi+johtaa+tutkintaa/a1351224846153>

Viitattu 4.12.2013

Nissinen, Matti 2012. Verkkokolumni. Syyttäjä tutkinnanjohtajana – kaksipiippuinen juttu. Julkaistu Valtakunnansyyttäjänviraston verkkosivulla 24.2.2012.

<http://www.vksv.oikeus.fi/fi/index/blogi/6IT6WEKMx/2013/6ITM2k3WY.html.stx>

Viitattu 4.12.2013

Rikosseuraamusvirasto. Täytäntöönpano.

<http://www.rikosseuraamus.fi/index.htm>

Viitattu 21.2.2013

Virolainen, Jyrki 2012. Blogi. Kirjoitus 548. Esitutkinnan johtaminen puhuttaa jälleen. Paikallissyöttäjät valmiita tutkinnanjohtajiksi.

<http://jyrkivirolainen.blogspot.fi/2012/02/548-esitutkinnan-johtaminen-puhuttaa.html>

Kirjoitus 662. Esitutkinnan johtaminen jakaa syyttäjien mielipiteitä.

<http://jyrkivirolainen.blogspot.fi/2012/11/662-esitutkinnan-johtaminen-jakaa.html>

Viitattu 4.12.2013

Haastattelut

Nissinen Matti, valtakunnansyyttäjä, Valtakunnansyyttäjänvirasto.

Sähköpostihaastattelu. 25.10.2013.

Ylevä Lasse, kihlakunnansyyttäjä, Helsingin syyttäjänvirasto. Haastattelu

28.11.2013.

LYHENNELUETTELO

EIT	Euroopan ihmisoikeustuomioistuin
ETL	Esitutkintalaki 22.7.2011/805
HE	Hallituksen esitys
RB	Rättegångsbalken 1942:740
BrB	Brottsbalken 1962:700
ROL	Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 11.7.1997/689

1 JOHDANTO

Esitutkintaviranomaisella on pääsääntöinen esitutkintapakko. Sen nojalla esitutkinta on toimitettava, kun on syytä epäillä, että rikos on tapahtunut. Tutkinnanjohtajan ja syyttäjän yhteistyön tuloksena tehtävä esitutkinnan rajaaminen on siten merkittävä poikkeus esitutkinnan toimittamisvelvollisuudesta. Esitutkinnan rajaamismenettelyiden taustalla vaikuttaa voimakas prosessitaloudellisuuden ajatus ja menettelyt ovatkin kehittyneet käytännön tarpeesta viranomaisten resurssien tarkoituksenmukaiseksi kohdentamiseksi.

Vanha esitutkintalaki on ollut voimassa parikymmentä vuotta. Ylimpien laillisuusvalvojien ratkaisuista on ilmennyt, että esitutkintalain säännösten soveltamisessa, selkeydessä ja kattavuudessa on edelleen kehitettävää, vaikka voimassa olonsa aikana lakiin on tehty useita muutoksia ja lisäyksiä. Puuttuvan sääntelyn vuoksi on jopa jouduttu kehittämään menettelytapoja ilman lainsäädännöstä saatavaa tukea.¹

Uudella esitutkintalailla, joka on tullut voimaan 1.1.2014, on tiivistetty syyttäjän ja poliisin yhteistyötä entisestään. Tutkielmassa on käytetty jo säädettyä uutta esitutkintalakia esitöineen, vaikka asiallisesti uusi esitutkintalaki ei tuo mainittavia muutoksia nimenomaisesti esitutkinnan rajaamista koskeviin säännöksiin. Sen sijaan merkittävimmät muutokset sisältyvät syyteneuvottelua koskevaan hallituksen esitykseen 58/2013, jossa esitettyjä säädösehdotuksia ei vielä tutkielman kirjoittamisen hetkellä ole säädetty tulemaan voimaan.

1.1 Tutkielman tarkoitus ja aiheen rajaus

Tutkielman tarkoitus on tehdä selkoa esitutkintapaktoon nähden poikkeuksellisista esitutkinnan rajaamismenettelyistä eli jo säädetystä esitutkinnan rajoittamisesta sekä ehdotuksen tasolla olevasta syyteneuvottelusta. Menettelysäännösten läpikäymisen lisäksi tarkoituksena on pohtia rajaamismenettelyjen positiivisia ja negatiivisia seurauksia sekä

---

¹HE 222/2010 vp, s. 25.

mahdollisia vaihtoehtoisia toimintamalleja. Kenties suurimpana kysymyksenä pyrin vastaamaan siihen, voidaanko esitutkinnan rajaamista ylipäättään pitää rikosoikeudellisesta näkökulmasta hyväksyttävänä menettelyinä.

Tutkielman alussa olen kokonaisuuden hahmottamiseksi läpikäynyt esitutkintaa osana rikosprosessia sekä esitutkinnan funktiota ja esitutkintapakkoa. Lisäksi olen varsinaista aihetta pohjustaakseni tarkastellut tutkielman neljännessä luvussa esitutkintayhteistyön lähtökohtia ja toimintamuotoja, sillä esitutkinnan rajaaminen perustuu kokonaan esitutkintaviranomaisen ja virallisen syyttäjän väliseen yhteistyöhön. Viidennessä ja kuudennessa luvussa olen perehtynyt varsinaisiin esitutkinnan raajamista koskeviin menettelyihin. Lopuksi olen pohtinut esitutkintayhteistyön vaikutusta esitutkinnan rajaamiseen sekä esitutkinnan rajaamisen menettelyjen yleistä hyväksyttävyyttä ja mahdollisia vaihtoehtoisia menettelytapoja. Tämän tueksi olen pyrkinyt esittämään kummankin menettelytavan osalta sekä puolesta että vastaan puhuvia seikkoja. Arvioinnissa keskeisiksi perusteiksi ovat nousseet erityisesti rikosoikeudellisen järjestelmän yleisestäävyys sekä prosessitaloudellisuus.

1.2 Metodi

Aiheen tarkastelemiseksi olen omaksunut oikeusdogmaattisen tutkimusmetodin. Tutkielmani perustuu lähinnä kotimaiseen esitutkintaa käsittelevään oikeuskirjallisuuteen, virallislähteisiin, oikeusministeriön ja työryhmien mietintöihin sekä Valtakunnansyyttäjänviraston ohjeisiin. Se, että lähdeaineistoksi on valikoitunut pääosin 2000-luvulla julkaistua materiaalia, on ollut tietoinen valinta. Esitutkintalain uudistusten ollessa vireillä ja osittain jo säädettyjäkin en ole pitänyt tarkoituksenmukaisena tarkastella kovin vanhaa aineistoa, vaikka monet pääasiat ovatkin pysyneet lähes ennallaan.

Kotimaisen oikeuskirjallisuuden lisäksi tukeuden jossain määrin ulkomaiseen oikeuskirjallisuuteen, oikeusvertailevan näkökulman sisällyttämiseksi tutkielmaan. Syyteneuvottelua koskevassa jaksossa olen vain lyhyesti esitellyt muutamia ulkomaisia menettelytapoja. Tältä osin oikeusvertaileva materiaali on rajoittunut ainoastaan syyteneuvottelua koskevassa oikeusministeriön mietinnössä esitettyyn, koska tarkoituksena ei ole ollutkaan tarkastella

laajemmin itse menettelyä, vaan sen vaikutusta esitutkinnan toimittamiseen ja rajaamiseen.

On huomattava, että varsinaista aihettani käsittelevää kirjallisuutta tai muuta lähdemateriaalia on ollut niukasti, mikä on tuonut oman haasteensa tutkielman työstämiseen. Syyteneuvottelun osalta tämä on toki ollut ymmärrettävääkin, sillä voimassa olevaa sääntelyä asiasta ei toistaiseksi Suomessa ole. Lähteiden puutetta paikatakseni sekä teoreettisen aineksen vastapainoksi olen pyrkinyt tuomaan esiin myös Helsingin syyttäjänviraston rajoittamismenettelyä koskevaa käytäntöä. Lisäksi edellä mainitussa tarkoituksessa olen haastatellut *valtakunnansyyttäjä Matti Nissistä* sekä *kihlakunnansyyttäjä Lasse Ylevää*.

2 RIKOSPROSESSIKETJU

2.1 Esitutkinta osana rikosprosessia

Rikosprosessia voidaan kuvata ketjuna, joka koostuu neljästä erillisestä vaiheesta, eli esitutkinnasta (1), syyteharkinnasta (2), oikeudenkäynnistä tuomioistuimessa (3) sekä rangaistuksen täytäntöönpanosta (4). Lähtökohtana on oletus epäillyn henkilön syyttömyydestä; tämän syyttömyysolettaman kumoaminen edellyttää oikeusvaltiossa rikosprosessia.²

Esitutkintaa ja sen funktiota selostetaan lähemmin seuraavassa jaksossa. Lyhyesti voidaan kuitenkin todeta, että esitutkinta on syyteharkinnan perusta sekä tuomioistuimessa tapahtuvan oikeudenkäynnin valmistelua. Pääsääntöisesti esitutkinnan kohteena ollut rikollinen teko siirtyy syyteharkinnan kautta rikosprosessin seuraaviin vaiheisiin. Syyteharkinta ei kuitenkaan ole automaattinen jatkotoimenpide. Rikosprosessi voikin päättyä jo aiemmin esitutkintavaiheessa toimenpiteistä luopumisen tai syytekynnyksen ylittymättä jäämisen seurauksena.³

Syyteharkinta on esitutkinta-aineiston pohjalta tapahtuvaa syyttäjän oikeudellista harkintaa ja päätöksentekoa syytteen nostamiseksi tai syyttämättä jättämiseksi. Syyttäjän on itsenäisen syyteharkintavaltansa nojalla arvioitava ensinnäkin täyttääkö teko jonkin rikoksen tunnusmerkistön ja toisekseen näytön riittävyyttä. Syyttäjän on nostettava syyte, kun on olemassa todennäköisiä syitä rikoksesta epäillyn syyllisyyden tueksi (ROL 1:6). Todennäköiset syyt siis määrittävät syytekynnyksen, jonka ylittyminen sisältää kaksi vaatimusta: syyttäjän käsityksen rikoksesta epäillyn syyllisyydestä (syyllisyystodennäköisyys) sekä todennäköisen arvion tuomioistuimen päätyemisestä syyllisyyden vahvistavaan langettavaan tuomioon (tuomitsemistodennäköisyys). Todennäköiset syyt koskevat ainoastaan tosiseikkojen olemassaoloa eli näyttökysymystä.⁴

² Virolainen – Pölönen 2003, s. 1; Tolvanen – Kukkonen 2011, s. 1 – 2.

³ Virolainen – Pölönen 2003, sivu 27; Helminen ym. 2012, s. 30.

⁴ Virolainen – Pölönen 2003, s. 15 – 16 ja 28 ja sama 2004, s. 49 ja 53 sekä Jokela 2008, s. 210 ja 212.

Mikäli syyllisyyden tueksi ei ole todennäköisiä syitä, syytekynnys ei ylity. Tällöin syyttäjän on jätettävä syyte nostamatta. Syytekynnyksen ylittyessäkin syyttäjällä on mahdollisuus seuraamusluonteiseen syyttämättä jättämiseen vähäisyys- tai nuoruusperusteella (ROL 1:7) tai jollei tärkeä yleinen tai yksityinen etu muuta vaadi, myös kohtuus- tai konkurrenssiperusteella (ROL 1:8). Syyteharkinnasta vastaa kaksiportainen syyttäjälaitos: kihlakunnansyyttäjät paikallistasolla sekä valtakunnansyyttäjä ja valtiosyyttäjät Valtakunnansyyttäjänvirastossa.⁵

Syytteen nostamisen jälkeen rikosasia siirtyy oikeudenkäyntivaiheeseen. *Rikosoikeudenkäynnissä* ratkaistaan se, onko epäillyn näytetty syyllistyneen syytteessä esitettyyn tekoon tai laiminlyöntiin. Tuomioistuimen antama ratkaisu on joko langettava tai vapauttava tuomio.⁶ Tuomitsemiskynnystä ei varsinaisesti määritetä laissa. Vallitseva tuomitsemiskynnyksen määrittely mukailee angloamerikkalaisesta oikeusjärjestelmästä peräisin olevaa *beyond reasonable doubt* -oppia. Sen mukaan langettava tuomio edellyttää, ettei tuomittavan syyllisyydestä jää järkevää epäilyä.⁷

Langettava tuomio johtaa *rangaistuksen täytäntöönpanoon*. Vankeusrangaistusten ja yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta vastaa oikeusministeriön alaisuudessa toimiva Rikosseuraamuslaitos, johon aiemmat täytäntöönpanoviranomaiset vankeinhoitolaitos ja kriminaalihuoltolaitos yhdistyivät vuonna 2010. Vankeusrangaistuksen täytäntöönpano tulee aloittaa mahdollisimman pian sen jälkeen, kun tuomio on tullut lainvoimaiseksi. Täytäntöönpanoon voidaan kuitenkin myöntää lykkäystä terveydellisillä, sosiaalisilla tai taloudellisilla perusteilla. Sakkorangaistuksen täytäntöönpano on *Oikeusrekisterikeskuksen* vastuulla. Ulosottomies voi kuitenkin ulosmitata osan palkasta, mikäli tuomittu ei maksa sakkoaan vapaaehtoisesti. Tietyin edellytyksin tuomioistuin voi myös muuntaa sakot vankeudeksi.⁸

⁵ Virolainen – Pölönen 2003, s. 15 – 16 ja 28.

⁶ Virolainen – Pölönen 2003, s. 16.

⁷ Könönen 2006, s. 93 ja 98.

⁸ Rikosseuraamuslaitos 21.2.2013; Lappi-Seppälä 2000, s. 11; Tolvanen – Kukkonen 2011, s. 22 – 23.

2.2 Rikosprosessin funktiot

Rikosprosessille on ominaista kaksi toisiinsa yhteydessä olevaa funktiota, jotka tulee nähdä toisiaan täydentävinä eikä toisensa poissulkevinä. Rikosprosessiin liittyy ensinnäkin *rikosvastuun toteuttamisfunktio*; rikosprosessissahan on yksinkertaistaen kysymys rikosoikeudellisen vastuun määrittämisestä epäillyn rikoksen johdosta. Tämä edellyttää rikosoikeudellisen oikeudenmukaisuuden toteutumista: rangaistus tulee langettaa vain rikoksen tehneelle henkilölle ja sen tulee olla oikeudenmukaisessa suhteessa tekijän syyllisyyteen sekä rikoksen vakavuuteen. Rikosvastuun toteutumisessa korostuu aineellisen totuuden selvittäminen sekä rikoslain oikea soveltaminen. Rikosvastuun toteuttamisfunktio rajoittaa *oikeusturvafunktio*, jonka mukaan prosessissa on huomioitava epäillyn oikeussuojan toteutuminen. Ensisijaisesti on varmistuttava, ettei rikolliseen tekoon syytön henkilö tule tuomituksi.⁹

Jyrki Virolainen on esittänyt, että järjestelmä- ja instituutiotasolla tarkasteltuna rikosprosessin avulla toteutetaan kriminaalipoliittisia tavoitteita, joihin koko rikosoikeudellinen sääntelykin perustuu. Rikosoikeudellinen järjestelmä perustuu preventiivisen rangaistusteorian mukaisesti näkemykselle rangaistuksen yleisestävistä vaikutuksesta. Siten rikosprosessi toteuttaa ja tehostaa omalta osaltaan rangaistuksen yleispreventiivistä vaikutusta. Tällä pyritään rikollisuuden ehkäisemiseen ja minimointiin. Tämän pohjalta Virolainen näkeekin rikosprosessin yhtenä funktiona aiemmin mainittujen lisäksi myös *ohjausfunktion* eli ihmisten tulevan käyttäytymisen ohjaamisen siten, että potentiaaliset rikosentekijät pidättyisivät rikoksen tekemisestä. Lainkäytön ohjausfunktion perustuva sanktiomekanismiteoria korostaa rikoslainkäytön ja rangaistuksen täytäntöönpanon preventiivistä, käyttäytymistä ohjaavaa vaikutusta. Tällöin merkityksellisiä ovat yleiset soveltamisalakäytännöt sekä korkeimman oikeuden yksittäistapauksia koskevat ennakkopäätökset.¹⁰

Rikosprosessilla on myös lainkäytön *oikeutta luova funktio*, joka on yhteinen myös siviili- ja hallintoprosesseille. Lain soveltaminen yksittäiseen tapaukseen edellyttää tulkintaa. Tulkintatilanteissa ei aina ole mahdollista päätyä

⁹ Virolainen – Pölönen 2003, s. 141 – 142; Frände ym. 2012, s. 78 – 79.

¹⁰ Virolainen – Pölönen 2003, s. 146 – 148; Frände ym. 2012, s. 79.

ehdottomasti yhteen oikeaan ratkaisuun, joten tekemillään tulkintaratkaisulla tuomioistuimet kehittävät ja luovat oikeutta. Tuomioistuimen lopullinen ratkaisu määrittää merkityksellisesti lain säännöksen sisältöä. Näin ollen voimassa oleva oikeus ilmenee voimakkaasti tuomioistuimen ratkaisujen tulkinnoista.¹¹

---

¹¹ Virolainen – Pölönen 2003, s. 151 – 154; Frände ym. 2012, s. 80.

3 ESITUTKINTAPAKKO PÄÄSÄÄNTÖNÄ

3.1 Esitutkinnan funktio

Yleinen esitutkintaviranomainen on poliisi. Myös rajavartiolaitokselle, puolustusvoimille ja tullilaitokselle erityisinä esitutkintaviranomaisina on lailla säädetty pysyvä oikeus esitutkintatoimenpiteiden suorittamiseen toimialoillaan tapahtuneiden rikosten osalta.¹² Esitutkinnan toimittaa poliisi, jollei erikseen ole toisin säädetty (ETL 2:1).

Esitutkintaa johtaa tutkinnanjohtaja, joka on pidättämiseen oikeutettu virkamies. Poikkeuksena on kuitenkin poliisimiehen tekemäksi epäilty rikos, jonka esitutkintaa johtaa aina virallinen syyttäjä (ETL 2:2 ja 4). Pääsääntöisesti tutkinnanjohtajana toimii siis päällystöön kuuluva poliisimies eli komisario tai ylikomisario. Varsinaisten esitutkintatoimenpiteiden suorittamisesta vastaa tutkija, joka toimii aina tutkinnanjohtajan johdon ja valvonnan alaisena. Esitutkintatoimenpiteen käsitettä ei määritetä laissa, mutta tiivistetysti toimenpiteet voidaan jakaa taktiseen ja tekniseen tutkintaan. Taktinen tutkinta koostuu etenkin kuulusteluista. Tekninen tutkinta sitä vastoin sisältää rikospaikkatutkintaa, laboratoriotutkimuksia ja esineellisten todisteiden tutkintaa.¹³

Esitutkinnan keskeisin tehtävä on selvittää, onko epäilty teko tai laiminlyönti rikoslain tarkoittama rikos sekä rikokseen tekijänä, tekijäkumppanina tai osallisena syyllistyneen henkilöllisyys. Mikäli on riidatonta, että tosiseikat eivät täytä minkään rikoksen tunnusmerkistöä, aihetta poliisin tutkintatoimenpiteisiin ei ole. Ylimpien laillisuusvalvojen ratkaisuista on havaittavissa, että esitutkinta on toisinaan jätetty aloittamatta sellaisissakin tapauksissa, joissa tunnusmerkistön täytyminen on ollut tulkinnanvarainen kysymys. Tunnusmerkistöön liittyvien seikkojen arviointi kuuluu kuitenkin aina viralliselle syyttäjälle.¹⁴

¹² Helminen – Lehtola – Virolainen 2002, sivu 127; Helminen ym. 2012, s. 130.

¹³ Helminen ym. 2012, s. 143 – 144; Tolvanen – Kukkonen 2011, s. 2 ja 25.

¹⁴ Helminen – Lehtola – Virolainen 2002, s. 23 – 24; HE 222/2010 vp, s. 178.

Esitutkinnassa ei vielä oikeudellisesti sitovasti vahvisteta, minkä rikoksen tunnusmerkistön tutkittava teko täyttää. Tästä huolimatta rikosta on esitutkintavaiheessa tarkasteltava kyseisen rikoksen tunnusmerkistötekijöiden valossa. Esitutkintalain 1 luvun 2 §:ssä viitataan teko-olosuhteisiin, joilla tarkoitetaan varsinaisten tunnusmerkistötekijöiden lisäksi tekoaikaa ja -paikkaa. Tutkinnan aikana on myös huomioitava seikat, jotka vaikuttavat törkeysarviointiin ja rangaistuksen mittaamiseen.¹⁵

Rikoksesta epäillyn lisäksi esitutkinnassa tulee selvittää rikoksen mahdollinen asianomistaja. Asianomistajalla tarkoitetaan rikoksella välittömästi loukatun tai vaarannetun oikeushyvä haltijaa. Asianomistajan henkilöllisyyden ollessa poliisin tiedossa, on poliisin esitutkintavaiheessa tiedusteltava asianomistajan mahdollinen yksityisoikeudellinen korvausvaatimus, jolla tarkoitetaan henkilö- tai varallisuusvahingosta aiheutunutta vahingonkorvausvaatimusta.¹⁶

Yksinkertaistaen esitutkinnan ensisijaisena tavoitteena on hankkia näyttöä, jolla epäilty voidaan riittävällä todennäköisyydellä yhdistää tutkittavana olevaan tekoon. Esitutkinnan toimittamisella, kuten koko rikosprosessilla, tähdätään siis rikosoikeudellisen vastuun toteuttamiseen. Rikosvastuun käsite on tässä yhteydessä kuitenkin ymmärrettävä neutraalisti. Esitutkinnan tarkoitus ei ole tietyn syyllisyshypoteesin vahvistaminen eikä mahdollisimman monen epäillyn tuomitseminen. Rikosvastuu toteutuu myös silloin, kun todetaan, ettei rikosta ole tapahtunut tai ettei rangaistusvastuun edellytykset täyty. Esitutkinnan riittävän tehokkuuden voidaan osaltaan nähdä myötävaikuttavan oikean aineellisen lopputuloksen saavuttamista.¹⁷

---

¹⁵ Helminen – Lehtola – Virolainen 2002, s. 23 – 24; HE 222/2010 vp, s. 177.

¹⁶ Helminen – Lehtola – Virolainen 2002, s. 27, 29.

¹⁷ Helminen – Lehtola – Virolainen 2002, s. 25; Tolvanen – Kukkonen 2011, s. 72 – 73; HE 222/2010 vp.

3.2 Esitutkintaperiaatteet

Esitutkintalain 4 luvussa säädetään yleisistä esitutkintaperiaatteista. Periaatteiden tehtävänä on täydentää lain konkreettisia säännöksiä tutkintatoimenpiteiden suorittamisesta. Merkittävimmät esitutkintaperiaatteet ovat *syyttömyysolettama* sekä siihen läheisessä yhteydessä oleva *tasapuolisuusperiaate*. Epäiltyä on kohdeltava syyttömänä, kunnes hänen syyllisyytensä on laillisesti näytetty toteen (ETL 4:2), ja tutkinnassa on otettava huomioon sekä epäiltyä vastaan, että hänen puolestaan vaikuttavat seikat ja todisteet (ETL 4:1). Tasapuolisuusperiaatteen avulla tavoitellaan aineellista totuutta. Tutkijalla ei saa olla tapaukseen liittyvää ennakkokäsitystä, eikä hän saa tavoitella nimenomaisesti tiettyä lopputulosta.¹⁸

Uuteen esitutkintalakiin on lisätty myös kansainvälisesti tunnustettua *itsekriminointisuoja* koskeva säännös (ETL 4:3). Itsekriminointisuoja sisältönä on oikeus olla myötävaikuttamatta rikoksen selvittämiseen. Epäilty voi esitutkinnassa kieltäytyä lausumasta muuta kuin henkilö- ja yhteystietonsa, eikä hänellä ole totuudessapysymisvelvollisuutta. Säännöksestä huolimatta epäillyn vaikeneminen voi näytön arvioinnin yhteydessä vaikuttaa epäillyn vahingoksi. EIT:n ratkaisukäytännön mukaan tuomiota ei kuitenkaan voida perustaa yksinomaan syytetyn vaitioloon tai todistamisesta kieltäytymiseen. Itsekriminointisuojaan on yhteydessä myös säännös, jonka mukaan epäillyn oikeuksien murtamiseksi ei saa käyttää väärää ilmoituksia, lupauksia tai uskotteluja erityisistä eduista, uuvuttamista, uhkausta, pakkoa taikka muita kuulusteltavan ratkaisuvapauteen, tahdonvoimaan, muistiin tai arvostelukykyyn vaikuttavia sopimattomia keinoja (ETL 7:5).¹⁹

Lisäksi esitutkintalain 4 luvun 4 §:ään sisältyy toinen uusi esitutkintaperiaate, *suhteellisuusperiaate*. Esitutkintatoimenpiteen ja siitä aiheutuvan henkilön oikeuksiin puuttumisen on oltava puolustettavaa suhteessa selvitetävään rikokseen ja sen selvittämistarpeeseen sekä toimenpiteen kohteena olevan henkilön ikään, terveyteen ja muihin vastaaviin hänen henkilöönsä liittyviin seikkoihin nähden. Toimenpiteiden laadun, laajuuden ja ankaruuden tulee olla

¹⁸ Tolvanen – Kukkonen 2011, s. 34; HE 222/2010 vp, s. 14 ja 192.

¹⁹ Tolvanen – Kukkonen 2011, s. 34 – 35; HE 222/2010 vp, s. 192 – 193.

järjellisessä ja hyväksyttävässä suhteessa toiminnan päämäärään ja sillä tavoiteltuihin tuloksiin. Esitutkintatoimenpiteiden mitoittamisen ja henkilöiden oikeuksiin puttumisen kannalta on huomioitava rikoksen vakavuus. Vakavien rikosten kohdalla on korostunut selvittämistäressi, ja tällöin laajempaa ja tuntuvammin oikeuksiin puuttuvaa tutkintaa pidetään perusteltuna.²⁰

3.3 Syytä epäillä –kynnys

Esitutkintalain 3 luvun 3 §:n mukaan poliisin tai muun esitutkintaviranomaisen on toimitettava esitutkinta, kun sille tehdyn ilmoituksen perusteella tai muutoin on syytä epäillä, että rikos on tehty. Esitutkinnan aloittamiskynnys, syytä epäillä, on selvästi matalampi kuin syytekynnys, joka edellyttää todennäköisiä syitä rikoksesta. Esitutkinta on aloitettava, jos rikoksen mahdollisuutta ei voida sulkea pois. Rikosepäily edellyttää tuekseen kuitenkin konkreettisia perusteita, eikä pelkkä väite rikoksen tapahtumisesta vielä ylitä esitutkintakynnystä. Pääsääntöisesti ilmoituksen tekee rikoksen kohteeksi joutunut henkilö. Kuitenkin jopa puolet rikosilmoituksen kirjaamiseen johtaneista teoista tulee ilmi poliisin itsensä suorittamien valvontatoimien yhteydessä taikka rikostiedustelun kautta.²¹

Poliisiviranomaisen on siis käynnistettävä esitutkinta joko tehdyn ilmoituksen johdosta tai sen seurauksena, että rikostapahtuma on muutoin tullut viranomaisen tietoon. Esitutkinta on tällöin toimitettava ilman aiheetonta viivytystä (ETL 3:11). On kuitenkin korostettava, että esitutkinnan kiireellinen toimittaminen ei ole itseisarvo. Toisaalta tutkinnan aiheeton viivästyminen voi synnyttää epäluuloja tutkinnan puolueettomuudesta. Esitutkinnan asianmukainen kesto yksittäistapauksissa arvioidaan asian erityispiirteiden perusteella. Esitutkinnan toimittamiseen käytetty aika ei saa kuitenkaan johtaa siihen, että tutkinnan kohteena oleva rikos vanhentuu.²²

²⁰ Helminen ym. 2012, s. 96 – 97; HE 222/2010 vp, s. 193 – 194.

²¹ Helminen – Lehtola – Virolainen 2002, s. 182 – 183; Tolvanen – Kukkonen 2011, s. 51 – 53; HE 222/2010 vp, s. 40 ja 177.

²² Tolvanen – Kukkonen 2011, s. 57; HE 222/2010 vp, s. 188.

Esitutinnan aloittamiskynnykseen liittyy myös kysymys siitä, millä edellytyksillä henkilö voidaan asettaa syylliseksi epäillyn asemaan. Laintasoisia säännöksiä näistä edellytyksistä ei nykyisellään ole. Eduskunnan oikeusasiamies on kuitenkin ratkaisussaan 1585/4/03 viitannut siihen, että laki ei edellytä vahvoja epäilyjä henkilön kuulemiseksi syylliseksi epäiltynä.²³

3.4 Asianomistajarikosten ja rikollisen teon esitutkinta

Rikosten jaottelulla virallisen syytteen alaisiin ja asianomistajarikoksiin on merkitystä myös esitutkintavaiheessa. Virallisen syytteen alaisissa rikoksissa syyttäjällä on asianomistajan rangaistusvaatimuksesta riippumaton syyteoikeus. Sitä vastaavasti esitutkintaviranomaisen on toimitettava esitutkinta, vaikka asianomistaja ei esittäisi rangaistusvaatimusta. Asianomistajarikokset on sitä vastoin sidottu asianomistajan tahdonilmaukseen. Syyttäjä ei nosta niistä syytettä, jos asianomistaja ei esitä rangaistusvaatimusta ja vaadi syytteen nostamista.²⁴ Asianomistajarikosten esitutkinta toimitetaan vain, jos asianomistaja on ilmoittanut vaativansa rangaistusta rikokseen syyllistyneelle. Jos asianomistaja peruuttaa rangaistusvaatimuksensa, on esitutkinta lopetettava. Näin ollen asianomistajalla on mahdollisuus keskeyttää jo aloitetut esitutkintatoimenpiteet (ETL 3:4).

Poikkeuksellisesti asianomistajarikoksen esitutkinta voidaan aloittaa ilman asianomistajan rangaistusvaatimusta. Tällöin edellytyksenä on, ettei asianomistaja ole tietoinen häntä kohdanneesta rikoksesta eikä tutkintaa voida lykätä rikoksen selvittämistä vaarantamatta.²⁵

Lähtökohtaisesti rikollisen teon esitutkintaa ei suoriteta. Rikollisella teolla tarkoitetaan tekoa, johon alle 15-vuotias eli rikosoikeudellista vastuunalaisuutta vailla oleva henkilö on syyllistynyt. Esitutkintalain 3 luvun 5 §:ssä säädetään edellytyksistä, joiden nojalla rikollisen teon esitutkinta voidaan tarpeen vaatiessa toimittaa. Esitutkintatoimenpiteiden aloittamista harkittaessa tulisi lisäksi kiinnittää huomiota epäillyn ikään, kehitystasoon sekä muihin hänen

²³HE 222/2010 vp, s. 39 – 40.

²⁴ Helminen – Lehtola – Virolainen 2002, s. 220 – 221.

²⁵ Helminen – Lehtola – Virolainen 2002, s. 222; Tolvanen – Kukkonen 2011, s. 55.

henkilöönsä liittyviin seikkoihin. Lapsen edustajan ja sosiaaliviranomaisen edustajan läsnäolosta huolimatta esimerkiksi alle 12-vuotiaan epäillyn kuulustelemiseen on suhtauduttava varauksellisesti. Käytännössä esitutkinta on toimitettu silloin, kun tekoon on osallistunut alaikäisten lisäksi myös 15 vuotta täyttäneitä. Esitutkinta toimitetaan myös asianomistajan pyynnöstä rikoksen johdosta menetetyin omaisuuden takaisinsaamiseksi tai vahingonkorvausvaateen toteuttamiseksi sekä menettämisseuraamuksen edellytysten tutkimiseksi, sillä menettämisseuraamus voidaan kohdistaa myös alle 15-vuotiaaseen. Esitutkinta voidaan lisäksi toimittaa epäiltyyn kohdistettavien lastensuojelutoimenpiteiden tarpeen selvittämiseksi.²⁶

3.5 Täydellinen ja suppea esitutkinta

Esitutkinnan toimittamiseen joko täydellisenä tai suppeana vaikuttaa asian laatu ja vaikeusaste. Suppea esitutkinta muodostaa esitutkintalaissa erikseen säännellyn esitutkintalajin. Toimenpiteiltään laajempi täydellinen esitutkinta on esitutkinnan perusmuoto. Se sisältää kuulusteluja, todisteiden kokoamista ja tallettamista sekä pakkokeinojen käyttöä.²⁷

Suppea esitutkinta saadaan toimittaa yksinkertaisissa ja selvissä rikkomuksissa, jos teosta ei ole yleisen rangaistuskäytännön mukaisesti odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa (ETL 3:14). Jos rikkomus on havaittu valvontaviranomaisen toimesta tai epäilty ei kiistä rikkomusta, nämä seikat voidaan asettaa suppean esitutkinnan perusteeksi. Näyttökysymys tulee voida selvittää enintään kahden todistajan omakohtaisista havainnoista kertoman perusteella. Rikkomukseen ei saa myöskään liittyä rikosoikeudellisia tulkintakysymyksiä. Suppeassa esitutkinnassa ei ole tutkinnanjohtajaa eikä kuulusteluissa tarvita kuulustelutodistajaa. Käytännössä suppea esitutkinta on merkinnyt rangaistusmääräys- ja rikesakkomenettelyissä käsiteltävissä rikkomuksissa teon jälkeen tapahtumapaikalla toimitettua tutkintaa, josta ei ole laadittu erillistä kuulustelupöytäkirjaa. Suppean esitutkinnan kohteena olevasta rikoksesta ei tehdä ilmoitusta syyttäjälle.²⁸

²⁶ Helminen ym. 2012, s. 301 – 302; Tolvanen – Kukkonen 2011, s. 55 – 56; HE 222/2010 vp, s. 181.

²⁷ Helminen ym. 2012, s. 31 – 32.

²⁸ Helminen ym. 2012, s. 40 – 41 ja 44; Tolvanen – Kukkonen 2011, s. 2.

4 ESITUTKINTALAIN 5 LUVUN MUKAINEN ESITUTKINTA-YHTEISTYÖ

4.1 Esitutkintayhteistyön lähtökohdat

Jo Matti Vanhasen II hallituksen hallitusohjelmaan oli kirjattu ajankohtaiseksi tavoitteeksi se, että vaativien rikosasioiden esitutkinta-, syyteharkinta- ja oikeuskäsittelyä tehostetaan ja nopeutetaan lisäämällä syyttäjien osallistumista esitutkintaan sekä varmistamalla riittävät resurssit tämän toteuttamiseksi. Työajanseurannan mukaan vuonna 2007 syyttäjät käyttivät esitutkintayhteistyöhön vain noin kuusi prosenttia työajastaan. Tehokas yhteistyö kuitenkin edellyttää selvästi suurempaa, vähintään kolminkertaista työmäärää. Myös eduskunnan lakivaliokunta on mietinnössään LaVM 9/1997 vp painottanut, että esitutkinnan ja laajemmin pääkäsittelyn valmisteluun liittyvät tavoitteet saavutetaan tehokkaalla tutkintaviranomaisten ja syyttäjien välisellä yhteistyöllä.²⁹

Esitutkintayhteistyön tarvetta voidaan perustella laajemminkin sanktiovarmuudella ja rikosoikeusjärjestelmän legitimiisyyden takaamisella. Sanktiovarmuudella tarkoitetaan todennäköisyyttä, jolla rikokseen syyllistynyt joutuu rikosoikeudellisesti vastaamaan teostaan. Legitiimisyys puolestaan tarkoittaa sääntöjen, instituution ja ratkaisujen hyväksyttävyyttä.³⁰

Poliisi- ja syyttäjänviranomaisen välistä yhteistyötä esitutkinnan aikana onkin tiivistetty entisestään uudella esitutkintalaille, joka tulee voimaan vuoden 2014 alusta. Esitutkintayhteistyö on muutoinkin ollut uudistuksen yksi keskeisistä painopisteistä. Tutkinnanjohtajuus on ehdotuksista ja keskustelusta huolimatta säilytetty edelleen poliisiviranomaisella, mutta syyttäjän avainasema rikosprosessissa on havaittavissa laajentuneena roolina myös esitutkinnassa. Syyttäjälle on säädetty muodollisia toimivaltuuksia, joiden avulla syyttäjä voi vaikuttaa esitutkinnan toimittamiseen.³¹

²⁹ VKS:2007:5; LaVM 44/2010 vp.

³⁰ Vuorenpää 2007, s. 32.

³¹ Jokela 2008, s. 151 – 152; LaVM 44/2010 vp.

Uudet esitutkintayhteistyösäännökset sisältyvät esitutkintalain 5 lukuun. On toki muistettava, että laintasoisetkaan säännökset ja määräykset eivät toimi, jos viranomaistahot jättäytyivät muodollisten toimivaltasuhteiden taakse. Menestyksellinen yhteistyö edellyttää aina myös aidosti toimivia ja mutkattomia henkilösuhteita. Lisäksi tehokkaan esitutkintayhteistyön toteuttaminen edellyttää syyttäjäpuolelta riittäviä resursseja. Vaativissa ja laajoissa rikosasioissa tämä tarkoittanee syyttäjäparien käyttämistä yhä laajemmin.³²

4.2 Esitutkinnan toimittaminen syyttäjän pyynnöstä

Esitutkintaviranomaisen on syyttäjän pyynnöstä toimitettava esitutkinta tai suoritettava esitutkintatoimenpide (ETL 5:2). Syyttäjä voi määrätä esitutkinnan toimitettavaksi silloin, kun katsoo laissa säädetyn tutkintakynnyksen ylittyvän. Lisäedellytyksenä on, että esitutkintaviranomainen on jättänyt esitutkinnan toimittamatta. Käytettävissä oleva esitutkinta-aineisto on syyttäjän suorittaman syyteharkinnan pohjana, joten syyttäjäviranomaisella on vaadittava asiantuntemus arvioida esimerkiksi näytön riittävyttä ja siten myös lisätutkinnan tarpeellisuutta. Esitutkinnan päättämisen jälkeen, kun asia on siirtynyt syyttäjälle syyteharkintaan, poliisilla ei ole valtuuksia suorittaa esitutkintatoimenpiteitä ilman syyttäjän myötävaikutusta.³³

4.3 Rikoksesta ilmoittaminen syyttäjälle

Esitutkintaviranomaisen on ilmoitettava tutkittavaksi tulleesta rikoksesta viipymättä syyttäjälle (ETL 5:1). Ilmoitusvelvollisuuden välttämätön edellytys ei ole se, että tiettyä henkilöä jo epäillään rikoksesta. Esimerkiksi henkirikostutkinnassa syyttäjän kannanotot tutkintalinjojen valinnasta sekä tarvittavista esitutkintatoimenpiteistä voivat olla tarpeen sellaisissa tapauksissa, joissa epäiltyä ei vielä ole. Resurssien kohdentamiseksi ehdoton ilmoitusvelvollisuus on rajoitettu koskemaan rikoksia, joissa tekijäksi epäillään poliisimiestä, eikä asiaa käsitellä rikesakko- tai rangaistusmääräys-

³² Tolvanen – Kukkonen 2011, s. 83; HE 222/2010 vp, s. 210; VKS:2007:5.

³³ Jokela 2008, s. 152; Helminen ym. 2012, s. 162; Tolvanen – Kukkonen 2011, s. 82 – 83.

menettelyssä. Muussa tapauksessa ilmoitus on tehtävä sellaisista rikoksista, joista poliisi ja syyttäjälaitos ovat yhteistyössä sopineet. Ilmoitettavien rikosten määrittelyssä tulee huomioida esitutkinta- ja syyttäviviranomaisiin liittyviä rikostutkinnallisia sekä viranomaisresursseihin ja tehtävänkuvaan liittyviä näkökohtia. Lähtökohtaisesti ilmoitusvelvollisuus ei koske rikosasioita, joissa suoritetaan suppea esitutkinta.³⁴

Valtakunnansyyttäjänvirasto on laatimassaan ohjeessa VKS:2013:4 yhtenäistänyt ilmoitusmenettelyä koskevaa käytäntöä valtakunnan laajuisesti. Ohjeen mukaisesti esitutkintalain 5 luvun 1 §:ssä tarkoitettu ilmoitus tulee tehdä seuraavien rikosasioiden osalta:

1. Tutkittavassa rikoksessa epäiltynä on poliisimies, eikä asiaa käsitellä rikesakko- tai rangaistusmääräysasiana.
2. Tutkittavan rikoksen vähimmäisrangaistus on neljä kuukautta vankeutta tai enemmän.
3. Tutkittavaan rikokseen tulee todennäköisesti liittymään epäillyn vangitseminen, matkustuskielto tai vakuustakavarikko, tai takavarikon voimassaolo on päättymässä.
4. Tutkittavaan rikokseen liittyy virantoimituksesta pidättäminen.
5. Tutkittavaan rikokseen liittyy lapseen kohdistunut, vähäistä vakavampi väkivaltarikos, seksuaalirikos tai muu lapsen oikeuksia merkittävästi loukkaava rikos.
6. Tutkittava rikoskokonaisuus sisältää lukuisia eri asianomistajiin kohdistuneita tekoja tai useita eri tekijöitä (esim. omaisuus- tai petosrikossarjat), ja niiden yhdessä käsittely syyteharkinnassa ja tuomioistuimessa edistää asian selvittämistä tai yhteisen rangaistuksen määräämistä, tai esitutkintayhteistyö on tarpeen tutkintatoimenpiteiden tai esitutkinta-aineiston yhdenmukaisuuden varmistamiseksi.
7. Tutkittavassa rikoskokonaisuudessa on syytä esitutkinnan rajoittamiseen.
8. Tutkittava rikos on osa järjestäytynyttä rikollisuutta.
9. Tutkittava rikos on tyypiltään uusi tai harvinainen, tai siihen liittyy harkinnanvaraisia oikeudellisia kysymyksiä.
10. Tutkittavan rikoksen oikeuspaikka on epäselvä tai harkinnanvarainen.

---

³⁴ Helminen ym. 2012, s. 164 – 165; Tolvanen – Kukkonen 2011, s. 82 – 83; HE 222/2010 vp, s. 147 ja 206.

11. Tutkittavan rikoksen syyteoikeuteen liittyy erityisiä kysymyksiä (esim. julkaistun viestin sisältöön perustuva, yleisen syytteen alainen rikos, jossa yksinomainen syyteoikeus on valtakunnansyyttäjällä).
12. Tutkittavan rikoksen syyteoikeus on vanhenemassa.
13. Tutkittavaan rikokseen liittyy syyttäjähaasteen antaminen tai muita syyttäjän erityisiä toimenpiteitä (ellei esitutkintaviranomainen ole jo muulla tavoin ollut syyttäjään yhteydessä), tai siihen liittyy asian käsitteleminen ns. nopeutetussa oikeudenkäyntimenettelyssä.
14. Tutkittava rikos saattaa herättää yhteiskunnallista mielenkiintoa.
15. Tutkittavana olevaan rikokseen liittyy kansainvälinen oikeusapupyynnö, eurooppalainen pidätysmääräys tms. kansainvälinen liityntä.
16. Tutkittavan rikoksen esitutkintaan sisältyy pääkäsittelyä korvaavia toimenpiteitä.
17. Tutkittavan rikoksen tutkinnan yhteydessä tehty kotietsintä on saatettu tuomioistuimen tutkittavaksi.
18. Esitutkintaviranomainen pitää ilmoitusta muusta syystä tarpeellisena. Kyseessä on asia, josta syyttäjänvirasto on erikseen pyytänyt ilmoittamaan.

Teknisesti ilmoitus tapahtuu PATJA- ja Sakari-järjestelmien välillä, mitä täydentää viranomaisten henkilökohtainen yhteydenpito. Esitutkintaviranomaisen tulee luokitella ilmoitettava asia A- tai B-ilmoitukseksi sillä perusteella, edellyttääkö asia syyttäjän reagointia (A) vai ei (B). Lisäksi ilmoitukseen on liitettävä edellä esitetyn listan mukaisesti ilmoituksen peruste (1-19). Ilmoitus on tehtävä siinä vaiheessa, kun esitutkintaviranomainen on selvittänyt rikosepäilyyn liittyvät seikat ja esitutkinnan suorittamiskynnys ("syytä epäillä") on ylittynyt, minkä perusteella esitutkintaviranomainen on tehnyt päätöksen esitutkinnan toimittamisesta. Ilmoitukseen tulee liittää myös alustava tutkintasuunnitelma.³⁵

Ennakoilmoitetulle asialle tulee viipymättä määrätä syyttäjä. A-luokan ennakoilmoituksen johdosta nimetty syyttäjä on viipymättä saatettava myös tutkinnanjohtajan tietoon.³⁶

---

³⁵ VKS:2013:4

³⁶ VKS:2013:4

4.4 Ilmoitus- ja osallistumisvelvollisuus

Esitutkintaviranomaisen tulee asian laadun tai laajuuden edellyttämällä tavalla ilmoittaa syyttäjälle esitutkinnan toimittamiseen ja esitutkintatoimenpiteisiin liittyvistä seikoista sekä tutkinnan edistymisestä (ETL 5:3). Jos esitutkintaviranomainen on esitutkintalain 5 luvun 1 §:n nojalla ilmoittanut syyttäjälle tutkittavaksi tullee rikoksesta, on tutkinnanjohtajan ennen esitutkinnan päättämistä kuultavaa syyttäjää siitä, onko asia selvitetty riittävässä laajuudessa, jos asian laatu tai laajuus edellyttää tätä kuulemista tai jos esitutkinta on tarkoitus päättää saattamatta asiaa syyttäjän käsiteltäväksi. Muutoinkin esitutkintayhteistyön keskeisimpiä kohteita on esitutkinta-aineiston riittävyyden arviointi.³⁷

Pakkokeinosäännösten nojalla myös vangitsemisvaatimuksesta (PKL 3:2,1), matkustuskieltoa (PKL 5:4,1) koskevasta asiasta sekä vangitun vapaaksi päästämisestä (PKL 3:17,3) on ilmoitettava etukäteen syyttäjälle. Ilmoituksella taataan syyttäjän oikeus estää vangitsemisvaatimuksen esittäminen tai matkustuskieltopäätös, jos tämä katsoo, ettei ole olemassa perusteita syytteen nostamiseen.³⁸

Ilmoitusvelvollisuus liittyy asian laatuun tai laajuuteen. Valtaosa tutkittavaksi tulevista rikosasioita on siinä määrin vähäisiä, että ne rajoittuvat tämän erityisen esitutkintayhteistyön ulkopuolelle. Rikoksen vakavuus ei kuitenkaan ole ainoa harkintaan vaikuttava kriteeri, sillä myös lievempiin rikoksiin saattaa liittyä sellaisia piirteitä, joiden vuoksi yhteistyö on perusteltua. Pääsääntöisesti ETL 3:5:n mukainen yhteistyö käsittää ne rikosasiat, joista on ilmoitettava syyttäjälle ETL 5:1:n nojalla. Etenkin tiettyihin rikoksiin tyypillisesti liittyvät näyttö- ja selvittämisvaikeudet (muun muassa ympäristörikokset ja lapsiin kohdistuvat seksuaalirikokset) puoltavat tiivistä yhteistyötä esitutkinnan aikana. Tällaisten rikosten tutkinnassa saattaa aktualisoitua poikkeuksellisten tai harvinaisten todistelukeinojen käyttö.³⁹

³⁷ Helminen ym. 2012, s. 166 – 167; Tolvanen – Kukkonen 2011, s. 83 – 84; HE 222/2010 vp, s. 147 ja 210.

³⁸ Helminen ym. 2012, s. 169.

³⁹ Helminen ym. 2012, s. 167; Tolvanen – Kukkonen 2011, s. 84 – 85; HE 222/2010 vp, s. 209.

Tämä yhteistyötä koskeva säännös mahdollistaa muun muassa tulkinnanvaraisten kysymysten tai näyttö- ja todistelukysymysten arvioinnin yhdessä syyttäjän kanssa. Lisäksi säännöksen funktiona voidaan nähdä se, että syyttäjä on tarvittavassa määrin ajan tasalla esitutinnan etenemisestä sekä voi näin ollen harkintansa mukaan käyttää tarpeelliseksi katsomiaan esitutkinta-toimivaltuuksiaan.⁴⁰

Edellä kerrotun lisäksi syyttäjän on tarvittavassa määrin osallistuttava esitutkintaan. (ETL 5:3) Syyttäjällä tulee olla aktiivisen toimijan rooli sen varmistamiseksi, että esitutkinnan funktio toteutuu, mikä taas tukee asianmukaista syyteharkintaa sekä keskitettyä pääkäsittelyä. Syyttäjän toimimisvelvollisuus syntyy tavanomaisesti poliisin ilmoituksesta tai muusta esitutkintaviranomaisen yhteydenotosta.⁴¹

4.5 Poliisirikosten tutkinnanjohtajuus

Esitutkintayhteistyön erityisenä muotona on mainittava virkatehtävän suorittamisen yhteydessä poliisin tekemäksi epäillyn rikoksen tutkinta, jonka tutkinnanjohtajuudesta vastaa syyttäjä. Edellytyksenä on tällöin, ettei tekoa käsitellä rikesakko- tai rangaistusmääräysmenettelyssä. Apulaisoikeuskansleri Jaakko Jonkka oli antamassaan selvityksessä esittänyt poliisirikosten suuren määrän vuoksi harkittavaksi sitä, onko aiheellista saattaa poliisirikoksena tutkittavaksi sellaisetkin rikosepäilyt, joilla ei ole yhteyttä poliisin virkatehtäviin. Lainvalmistelussa päädyttiin kuitenkin toisenlaiseen ratkaisuun.⁴²

Mikäli poliisimiehen tekemäksi epäiltyä rikosta ei ole tehty virkatehtävän yhteydessä, syyttäjä voi oman harkintansa mukaan ryhtyä tutkinnanjohtajaksi teon vakavuuden tai laadun sitä edellyttäessä. Kysymykseen voisivat tulla sellaista vakavuustasoa edustavat rikokset, joilla on merkitystä poliisin virassa pysymisen kannalta. Teon laadun osalta kysymykseen voisi tulla korkea-arvoisen poliisimiehen vapaa-aikanaan tekemäksi epäilty rikos, jolla saattaisi

⁴⁰ Helminen ym. 2012, s. 166 – 167; Tolvanen – Kukkonen 2011, s. 84; HE 222/2010 vp, s. 208 – 209; LaVM 44/2010 vp.

⁴¹ Helminen ym. 2012, s. 168; Tolvanen – Kukkonen 2011, s. 85 – 86.

⁴² Helminen ym. 2012, s. 302 – 304; HE 222/2010 vp, s. 33, 146 ja 167 – 168.

olla yhteys virkatehtäviin esimerkiksi siten, että rikoksen tekemisessä on hyödynnetty tekijän asemaa poliisina hyväksikäyttämällä virkatehtävän yhteydessä saatuja tietoja. Tutkinnanjohtaja-asetuksensa käyttämiseksi syyttäjälle on aina toimitettava viipymättä ilmoitus rikoksesta, jossa tekijäksi epäillään poliisimiestä.⁴³

Poliisirikosten poikkeuksellinen tutkinnanjohtajuusjärjestely nostatti myös esitutkintayhteistyön kehittämistyöryhmän keskuudessa ehdotuksen siitä, että poliisirikostutkintaa johtava virallinen syyttäjä tulisi laissa säätää esitutkintaviranomaiseksi. Perusteita tai tarvetta tämänkaltaiselle säännösmuutokselle ei kuitenkaan löydetty.⁴⁴

Erytisillä tutkinnanjohtajajärjestelyillä pyritään takaamaan tutkinnan puolueettomuus. Poliisirikosten tutkinnasta on kattavasti myös Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytäntöä, jossa puolueettomuuden osalta on painotettu hierarkkisen tai institutionaalisen yhteyden puuttumisen lisäksi myös käytännöllistä riippumattomuutta. Puolueettomuutta korostava näkökulma omaksuttiin myös esitutkintalain muutosta käsittelevässä hallituksen esityksessä. Tästä johtuen poliisin tekemäksi epäilty rikos tutkitaan aina muussa kuin hänen toimipaikkansa poliisiyksikössä.⁴⁵

Poliisirikosten tutkintaan liittyy aina myös kysymys siitä, onko poliisilla oikeus suorittaa esitutkintatoimenpiteitä tai ryhtyä käyttämään rikosprosessuaalisia pakkokeinoja ennen kuin tutkinnanjohtajana toimiva virallinen syyttäjä on poliisirikoksesta saamansa ilmoituksen perusteella päättänyt esitutkinnan aloittamisesta. Eduskunnan apulaisoikeusasiamies on ratkaisussaan 1565/4/06 ottanut kantaa tähän kysymykseen.⁴⁶

---

⁴³ Helminen ym. 2012, s. 302 – 304; HE 222/2010 vp, s. 33, 146 ja 167 – 168.

⁴⁴ HE 222/2010 vp, s. 33 ja 164.

⁴⁵ Helminen ym. 2012, s. 302 – 304; HE 222/2010 vp, s. 32 – 33, 164 ja 169.

⁴⁶ HE 222/2010 vp, s. 32.

4.6 Syyttäjä tutkinnanjohtajaksi?

Kansainvälisesti vertaillen Suomen voimassa oleva tutkinnanjohtajuusasetelma on poikkeuksellinen tilanne. Useissa valtioissa nimenomaan virallinen syyttäjä toimii esitutkinnan tutkinnanjohtajana. Näin on asian laita myös naapurimaassamme Ruotsissa, jonka prosessisäädökset ovat toimineet myös Suomen rikosprosessin kokonaisuudistuksen esikuvana. Aiemmin idea syyttäjävetoisesta esitutkinnasta on kaatunut itsenäisen syyttäjälaitoksen puuttumiseen. Vuonna 1997 voimassa olevaan käytäntöön siirryttäessä pyrittiin poliisi- ja syyttäjätahojen erillisyydellä turvaamaan syyteharkinnan itsenäisyys sekä riippumattomuus. Nykyisellään keskustelu aiheesta on käynyt vilkkaana ja uuden esitutkintalain valmistelun yhteydessä otettiin harkittavaksi tutkinnanjohtajuuden siirtäminen syyttäjälle. Hallituksen esitystä 222/2010 valmisteltaessa ei tullut kuitenkaan esiin sellaisia vahvoja perusteita, jotka olisivat antaneet aiheutta syyttäjän aseman uudelleen arviointiin.⁴⁷

Jyrki Virolainen näkee asian niin, että Suomessa poliisin ja syyttäjistön ylin johto (viimeisimmäksi poliisiylijohtaja Mikko Paatero ja valtakunnansyyttäjät Matti Kuusimäki sekä Matti Nissinen) on määrätietoisesti vastustanut syyttäjävetoista esitutkintaa. *Matti Nissinen* itsekin myöntää suhtautuvansa nihkeästi syyttäjän tutkinnanjohtajuuteen; valtakunnansyyttäjän ominaisuudessa hän ei ole lähtenyt eikä ole lähtemässä sitä tavoittelemaan. Syyttäjähdistyksen vuonna 2012 toteuttamasta kyselystä kävi kuitenkin ilmi, että enää puolet paikallissyöttäjistä kannattaa nykymuotoista systeemiä.⁴⁸

Myös Suomessa voidaan esittää perusteita syyttäjän toimimiselle tutkinnanjohtajana ainakin vakavimpien rikosten tutkinnassa. Esimerkiksi raskaissa väkivaltarikoksissa syyttäjävetoisella tutkinnan johdolla varmistettaisiin, että tutkinnassa on keskitytty syytteen toteennäyttämisen kannalta olennaisiin seikkoihin ja näin syyttäjällä olisi oikeudenkäynnin alkaessa hallussaan asianmukainen sekä loogisesti koottu esitutkinta-aineisto. Kaikkiin tutkinnan vaiheisiin osallistuminen ja esitutkintamateriaalin kokonaisvaltainen tuntemus olisi myös omiaan vähentämään syyttäjän virheellisiä syyteharkinta-

⁴⁷ HE 222/2010 vp, s. 31; Virolainen 2012, 548 ja 662.

⁴⁸ Virolainen 2012, 548; Nissinen 2012.

ratkaisuja sekä syyteharkintaan käytettävää aikaa ylipäätään. Tutkinnan vaiheet tuntevalla syyttäjällä olisi myös paremmat mahdollisuudet suoriutua asiaesittelystä ja vaativasta todistelusta sekä reagoida pääkäsittelyssä yllättäen esiin tuleviin seikkoihin ja väitteisiin. Suomen syyttäjä-yhdistyksen edustajien mukaan syyttäjä tutkinnanjohtajan ominaisuudessa vastaisi tutkinnan strategisesta johtamisesta eli etenkin tutkinnan linjaamisesta, rikosnimikkeiden valinnasta ja pakkokeinojen käytöstä. Taktisen ja teknisen tutkinnan johtaminen säilyisi poliisilla, jolla on asiaan vaadittava ammattitaito ja vahva osaaminen.⁴⁹

Toisaalta vahvat käytännölliset seikat puhuvat syyttäjän tutkinnanjohtajuutta vastaan. Syyttäjälaitoksen organisaatiolla tulisi muutoksen toteuttamiseksi olla huomattavasti nykyistä enemmän resursseja käytössään. Nykyiset voimavarat eivät yksinkertaisesti riitä siihen, että syyttäjän rooli merkittävästi laajenisi. Nissinen esittää epäilynsä siitä, ettei syyttäjälaitos edes tulisi saamaan täysimääräistä resurssikompensaatiota siihen lisätyöhön, mitä tutkinnanjohtajuus toisi mukanaan. Esitutkintayhteistyöstä huolimatta syyttäjäkunnalta puuttuu lisäksi sellainen tutkintakokemus, joka tosiasiallisesti mahdollistaisi vastuun ottamisen tutkinnan johtamisesta. Vaikka virallisesta syyttäjistä ei muodollisesti tulisikaan tutkinnanjohtajaa, on kuitenkin tarpeen sitoa syyttäjää aikaisempaa enemmän tutkinnan suuntaamiseen liittyviin ja muihin tutkintaratkaisuihin.⁵⁰

4.7 Helsingin REK-yksikkö

Helsingin syyttäjänviraston ja Helsingin poliisilaitoksen väliseen yhteistyöhön on panostettu jopa valtakunnallisesti poikkeuksellisella tavalla. Helsingin syyttäjänvirastolla on poliisilaitoksen tiloissa vakituinen sivukonttori, joka työllistää neljä kihlakunnansyyttäjää, kolme toimistosihteeriä sekä neljästä kuuteen opiskelijaharjoitteljaa. Poliisin 1.4.2012 toteutuneen organisaatio-uudistuksen vuoksi varsinaista REK- eli rikosten esikäsittely-yksikköä ei ole enää olemassa, mutta syyttäjänvirasto on säilyttänyt tämän nimen käytössä

---

⁴⁹ HE 222/2010 vp, s. 31; Virolainen 2012, 662; Aho – Soukola 2012; Tolvanen 2004, s. 69 – 70; Nissinen 2012.

⁵⁰ HE 222/2010 vp, s. 31; Komiteamietintö 2009:2, s. 54 – 55; Tolvanen 2004, s. 69 – 70; Nissinen 2012.

kuvatakseen sillä sivutoimipistettään.

Yksikön perustamisella on kyetty luomaan vahva pohja sellaiselle mutkattomalle esitutkintayhteistyölle, jota uusi esitutkintalaki voimaan tullessaan edellyttää. Tavanomaisesti tiivis esitutkintayhteistyö painottuu vakavan rikollisuuden tutkintaan. REK-yksikössä yhteistyön pääpaino on kuitenkin vahvasti päivittäisrikostutkinnassa eli vähäisemmissä, niin sanotuissa massarikoksissa. Oman kokemukseni mukaan poliiseilla on nykyisellään suhteellisen matala kynnys konsultoida yksikön syyttäjiä ja toisaalta syyttäjillä on mahdollisuus antaa välitöntä palautetta esitutkinnan laadusta sekä toimittamisesta muutoinkin. Tämä edistää yhteistyön sujumista myös laajemmassa mittakaavassa.

Yksikön olemassaolo palvelee etenkin seuraavassa jaksossa tarkasteltavaa esitutkinnan rajoittamista.

5 ESITUTKINNAN RAJOITTAMINEN

5.1 Esitutkinna toimittamatta jättäminen tai lopettaminen tutkinnanjohtajan esityksestä

Esitutkinna rajoittaminen muodostaa merkittävän poikkeuksen pääsääntöisestä esitutkintapakosta, jota on selostettu edellä. Esitutkinna rajoittamisen taustalla vaikuttaa prosessitaloudellisuus ja siten myös viranomaisten resurssien tarkoituksenmukainen kohdentaminen laadultaan vakavampien ja tutkinnallisesti vaativampien rikosten tutkintaan. Tehokas rajoittamissäännösten soveltaminen edellyttää ennenkaikkea toimivia käytäntöjä esitutkintaviranomaisten ja virallisten syyttäjien välille.⁵¹

Esitutkinta voidaan keskeyttää tutkinna kaikissa vaiheissa. Esitutkinta voidaan jättää myös kokonaan toimittamatta, jos rajoittamisen edellytykset täyttyvät jo ennen tutkinna aloittamista. Prosessitaloudelliset näkökohdat huomioiden rajoittamispäätös tulisi tehdä mahdollisimman aikaisessa vaiheessa. Käytettävissä olevan aineiston, jonka perusteella rajoittamispäätös tehdään, vähimmäisvaatimuksena voidaan pitää rikoksen ja rikoksesta epäillyn riittävää yksilöintiä sekä mahdollisuutta arvioida syyttämättä jättämisen edellytyksiä. Sovellettava syyttämättäjättämissäännös vaikuttaa siihen, kuinka kattava tietomäärä rikoksesta, epäilystä tekijästä ja teko-olosuhteista on tarpeen rajoittamispäätöksen tekemiseksi.⁵²

Esitutkinna rajoittaminen edellyttää tutkinnanjohtajan esitystä, jonka tekeminen on yksin tutkinnanjohtajan harkinnassa. Esitutkintalain mukaan syyttäjä voi siis tutkinnanjohtajan esityksestä päättää, ettei esitutkintaa toimiteta tai jo aloitettu tutkinta lopetetaan. Esitutkinna rajoittaminen tehdyn esityksen perusteella on mahdollista, mikäli tärkeä yleinen tai yksityinen etu ei vaadi esitutkinna toimittamista.⁵³

---

⁵¹VKS:2000:3; VKS:2007: ; HE 222/2010 vp, s. 188.

⁵² VKS:2000:3; VKS:2007:2

⁵³ VKS:2000:3; VKS:2007:2

Näyttö- tai oikeuskysymysten epäselvyys ei ole este esitutinnan rajoittamiselle. Esitutkinta voidaan siis rajoittaa, vaikka rikosta ei ole kokonaisuudessaan selvitetty. Vähäisyysperusteen soveltaminen on mahdollista myös silloin, kun rikosentekijäkään ei ole selvillä, jos ratkaisevaa on teon haitallisuus. Rajoittamispäätös ei myöskään ole syyksilukeva ratkaisu, eikä siinä siten oteta kantaa epäillyn syyllisyyteen tai syyttömyyteen.⁵⁴

5.2 Rajoitusperusteet

Esitutinnan rajoittaminen esitutkintalain 3 luvun 10 §:n 1 momentin perusteella on yhteydessä seuraamusluonteisen syyttämättä jättämisen edellytyksiin. ROL 1 luvun 7 tai 8 §:n nojalla rajoittamispäätös voi pohjautua yleisiin syyttämättäjättämissäännöksiin eli vähäisyys-, nuoruus-, kohtuus-, tai konkurrenssiperusteeseen.

Seuraamusluonteiseen syyttämättä jättämiseen perustuva esitutinnan rajoittaminen rakentuu seuraavanlaisesta hypoteesista: jos esitutkinta toimitettaisiin loppuun ja jos rikokseen liittyvät näyttö- ja oikeuskysymykset saataisiin syyksilukevan ratkaisun edellyttämällä varmuudella selvitettyä, syyttäjä tulisi tekemään asian osalta seuraamusluonteisen syyttämättäjättämispäätöksen.⁵⁵

Lisäksi vuoden 2006 rikosprosessiuudistuksessa lakiin lisättiin kaksi uutta rajoittamisperustetta, kustannus- ja prosessuaalinen peruste, joilla ei ole nimenomaista normatiivista yhteyttä syyttämättä jättämisen perusteisiin.

5.2.1 Vähäisyys

Vähäisyysperusteinen esitutinnan rajoittaminen perustuu ROL 1 luvun 7 §:ään, jolloin rikoksesta ei ole odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin sakko, ja rikosta on lisäksi sen haitallisuus tai siitä ilmenevä tekijän syyllisyys huomioon

---

⁵⁴ VKS:2000:3; VKS:2007:2

⁵⁵ VKS:2007:2

ottaen kokonaisuutena arvostellen pidettävä vähäisenä.

Kokonaisarvioinnin nimenomaisena kohteena ovat teon haitallisuus ja teon osoittama tekijän syyllisyys. Molempien ehtojen ei edellytetä täyttyvän samanaikaisesti, mutta kummankin osatekijän kohdalla moitittavuutta on voitava pitää vähäisenä. Kokonaisarvioinnissa on myös tarkasteltava sitä, onko tekoa pidettävä rikoslajin normaaliin tapaukseen verrattuna vähäisenä.⁵⁶

Teon haitallisuus tarkoittaa teon vahingollisuutta ja vaarallisuutta. Toteutuneiden vahinkoseuraamusten lisäksi arvioidaan myös niitä vahinkoja, joita teosta olisi ennalta arvioitaessa todennäköisesti syntynyt. Teon haitallisuuden arviointi ei ole sidoksissa tekijän persoonaan, ikään tai henkilökohtaisiin olosuhteisiin liittyviin seikkoihin. Vähäisyysperuste on sovellettavissa silloinkin, kun tekijä on tuntematon. *Tekijän syyllisyyttä* tarkastellaan siten kuin se ilmenee itse rikoksesta. Syyllisyysarvioinnissa vaikuttavia tekijöitä ovat syyksiluettavuus, eli tahallisuuden ja tuottamuksen eri asteet, sekä rikoslain 6 lukuun sisältyvät rangaistuksen mittaamisperusteet, kuten koventamis- ja lieventämisperusteet.⁵⁷

Helsingin syyttäjänvirastossa muodostuneen käytännön pohjalta eräänlaisena vähäisyysperusteisen rajoittamisen tyyppitapauksena voidaan pitää tavanomaisia ja päivittäin tapahtuvia liikennerikkomuksia, joissa tienkäyttäjälle kuuluvan huolellisuusvelvollisuuden laiminlyöntiä on voitu pitää vähäisenä, inhimillisenä huolimattomuutena. Tällöin ajoneuvoihin tulleet vahingot voivat olla esimerkiksi vähäisiä naarmuja tai painaumia. Oleellista on, ettei henkilövahinkoja ole aiheutunut. Jos molempien osapuolten henkilöllisyys on ollut tiedossa, liikennevahingon korvauskysymykset on ollut mahdollista sopia liikennevakuutuslain mukaisesti osapuolten vakuutusyhtiöiden kesken.

Yleisemmällä tasolla tarkasteltuna teon vähäisyyttä on Helsingin syyttäjänviraston käytännössä perusteltu teon kertaluonteisuudella, esimerkiksi kotirauhan rikkomisrikoksissa tai anastetun omaisuuden vähäarvoisuudella näpistysrikoksissa. Laittoman uhkauksen osalta kyseessä on voinut olla kiivastuneena riidan yhteydessä lausuttu uhkaus, joka on ollut pikemminkin

---

⁵⁶ HE 82/1995

⁵⁷ VKS 2007:4; Jokela 2008, s. 226.

hetkellisen harkitsemattomuuden tulos kuin vakavasti otettava viesti uhkaavasta rikoksesta. Pahoinpitelyrikoksissa vähäisinä vammoina voidaan pitää mustelmia, pieniä ruhjeita ja pinnallisia haavoja. Kunnianloukkausrikoksissa vähäisenä on tyypillisesti pidetty halventavien ilmaisujen tai perättömien väitteiden jääminen ainoastaan osapuolten tietoon.

Lähes kaksi vuotta esitutinnan rajoittamispäätösten parissa Helsingin syyttäjänvirastossa työskennelleenä voisin omien havaintojen pohjalta todeta rikoksen vähäisyyden olevan perusteena arviolta kolmessa neljänneksessä rajoittamispäätöksistä. Edellä mainitut esimerkit ovat vain pieni otos vähäisyysperusteen käyttöalasta sekä sen mahdollisista perusteluista. Vallitsevaa oikeuskäytäntöä apulaisvaltakunnansyyttäjän kanteluiden johdosta antamien ratkaisujen muodossa on vähän, joten tarkkaa linjanvetoa ja kattavaa kokonaiskuvaa on mahdoton luoda.

5.2.2 Nuoruus

Nuoruusperusteella esitutkinta voidaan rajoittaa silloin, kun teko on tehty alle 18-vuotiaana eikä siitä ole odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa tai enintään kuusi kuukautta vankeutta. Lisäksi teon on katsottava johtuneen pikemminkin ymmärtämättömyydestä tai harkitsemattomuudesta kuin piittaamattomuudesta lain kieltoja ja käskyjä kohtaan (ROL 1:7:n 2 kohta).

Ymmärtämättömyydellä tarkoitetaan puutteellista kykyä harkita rikollisia tekoja ja ymmärtää niiden oikeudellinen ja tosiasiallinen luonne. *Harkitsemattomuudella* rajataan syyttämättä jättämisen ulkopuolelle erityisesti suunnitelmallinen ja harkittu lain rikkominen. Arvioinnissa rikoslajia voidaan pitää merkityksellisenä seikkana esimerkiksi siten, että alle 18-vuotiaan on katsottava lähtökohtaisesti ymmärtävän tämänlaatuisten tekojen tosiasiallisen luonteen.⁵⁸

Helsingin syyttäjänvirastossa soveltuviksi teoiksi on katsottu muun muassa vähäinen omaisuuden vahingoittaminen ja vähäiset omaisuusrikokset sekä

---

⁵⁸ VKS:2007:4

kouluympäristössä tapahtuneet yksittäiset pahoinpitelytilanteet ja kunnianloukkaukset. Jos nuori rikoksesta epäilty on puhutettu poliisin toimesta tai tähän on kohdistettu muita lastenhuollollisia tai kasvatuksellisia toimenpiteitä, on näiden toimenpiteiden katsottu puoltavan esitutkinnan rajoittamista.

5.2.3 Kohtuus

Kohtuusperusteinen rajoittaminen on mahdollista, milloin oikeudenkäyntiä ja rangaistusta on pidettävä kohtuuttomina tai tarkoituksettomina ottaen huomioon tekijän ja asianomistajan välillä saavutettu sovinto tai muu tekijän toiminta rikoksensa vaikutusten estämiseksi tai poistamiseksi, hänen henkilökohtaiset olonsa, rikoksesta hänelle aiheutuvat muut seuraukset, sosiaali- ja terveydenhuollon toimet tai muut seikat. Lisäksi edellytetään, ettei tärkeä yleinen tai yksityinen etu muuta vaadi (ROL 1:8:n 1 kohta).

Esitutkinnan rajoittaminen voi siis perustua kohtuusperusteen soveltamiseen ensinnäkin silloin, kun rikoksentekijä on osallistunut sovittelumenettelyyn tai muutoin sopinut asiasta ja vahinkojen korvaamisesta asianomistajan kanssa. Sovittelumenettelyyn käyttö on erityisen suositeltavaa asianomistajarikoksissa tai rikoksissa, jotka luonteensa puolesta ovat lähellä asianomistajarikoksia.⁵⁹ Helsingin syyttäjänviraston ohjeistuksessa on kuitenkin korostettu, että ilman sovittelutoiminnan myötävaikutusta tapahtuvaan lähisuhdeväkivallan sovitteluun tulee suhtautua pidättyvästi korostuneen puuttumisintressin vuoksi.

Toisekseen kohtuusperustetta on mahdollista soveltaa silloin, kun rikoksen tekijä on luopunut rikoksen jatkamisesta taikka ehkäissyt tai poistanut tekemäänsä rikokseen liittyvät vahinkovaikutukset. Arvioinnissa voidaan ottaa huomioon se, miten aikaisessa vaiheessa rikoksentekijä on ryhtynyt edellä mainittuihin toimiin ja kuinka oma-aloitteista toiminta on ollut.⁶⁰

Kolmanneksi tekijän henkilökohtaiset olot puoltavat esitutkinnan rajoittamista silloin, kun tekijä on vaikeasti sairas tai teon yhteydessä vakavasti

---

⁵⁹ VKS:2007:4

⁶⁰ VKS:2007:4

loukkaantunut. Tekijän korkea ikä ei ole nimenomainen peruste, mutta se voi puoltaa esitutinnan rajoittamista. Mikäli tekijä on sijoitettu laitoshoidon, voidaan rikosprosessin keskeyttämistä pitää tarkoituksenmukaisena.⁶¹

Sosiaali- ja terveydenhuollon toimet voivat olla rajoittamisen perusteena, jos rikoksentekijä on päihteiden käytön vuoksi vieroitushoidossa. Rikosprosessin loppuunsaattaminen voisi tällöin vaikuttaa epätarkoituksenmukaisesti hoitosuhteeseen.⁶² Helsingin syyttäjänviraston ohjeessa on lisäksi katsottu kohtuuttomaksi jatkaa rikosprosessia, mikäli rikoksesta epäiltyyn on kohdistettu mielenterveyslain nojalla tahdonvastaista hoitoa. On kuitenkin syytä korostaa, että syyntakeisuuden arviointi sinällään on aina tuomioistuimen tehtävä.

Säännöksen perusteluissa on muina seikkoina mainittu muun muassa asianomistajan nimenomainen ja vapaasta tahdosta esittämä toivomus siitä, ettei syytettä nostettaisi kyseessä olevasta rikoksesta sekä syyteoikeuden vanhentumisajan läheisyys.⁶³

Kohtuusperusteen soveltamisalaa ei ole rajattu vain lieviin rikoksiin. Mikäli kyseessä oleva rikos on laadultaan vakava, edellyttää esitutinnan rajoittaminen erityisen painavia poikkeuksellisia olosuhteita. Mikäli tekijään tai tekoon liittyy useita erityisiä seikkoja, tulee syyttäjän arvioida niiden yhteisvaikutukset.⁶⁴

5.2.4 Konkurrenssi

Konkurrenssiperuste soveltuu, mikäli rikos ei yhteisen rangaistuksen määräämistä tai aikaisemmin tuomitun rangaistuksen huomioon ottamista koskevien säännösten johdosta olennaisesti vaikuttaisi kokonaisrangaistuksen määrään. Myös tämän perusteen käyttö edellyttää, ettei tärkeä yleinen tai yksityinen etu muuta vaadi (ROL 1:8:n 2 kohta).

---

⁶¹ VKS:2007:4

⁶² VKS:2007:4

⁶³ VKS:2007:4

⁶⁴ VKS:2007:4

Rajoittamisen kohteena olevan teon osalta odotettavissa olevina rangaistuksina kysymykseen tulevat kaikki rangaistuslajit. Päätöstä harkittaessa voidaan huomioida sekä syyteharkinnassa että käräjäoikeudessa vireillä olevat rikosasiat, joista vakiintuneen oikeuskäytännön perusteella on odotettavissa ehdoton vankeusrangaistus. Aikaisemmin tuomittuna rangaistuksena kysymykseen tulee myös vain aiempaan tuomioon sisältyvä ehdoton vankeusrangaistus, jota ei edellytetä lainvoimaiseksi.⁶⁵

Konkurrenssiperuste soveltuu myös vakavampiin rikoksiin, mutta törkeiden rikosnimikkeiden osalta soveltamisalaa rajoittaa tärkeä yleinen etu. Yleisen edun arviointiin voi vaikuttaa rikoksen liitännäisseuraamus, kuten konfiskaatio tai ajokielto. Myös tärkeä yksityinen etu rajoittaa konkurrenssiperusteen soveltamista esimerkiksi siten, että samaan rikossarjaan sisältyvien tekojen eri asianomistajia on lähtökohtaisesti kohdeltava yhdenvertaisuusperiaatteen mukaisesti. Tämä edellyttäisi samanlaista ratkaisua jokaisen teon osalta. Syytteen nostaminen vain osasta rikossarjan teoista voitaisiin katsoa loukkaavan asianomistajien yhdenvertaisuutta.⁶⁶

Säännökseen sisältyvän olennaisuusvaatimuksen täytyminen on harkittava erikseen kunkin yksittäistapauksen osalta. Jos jostakin teosta on odotettavissa sakkorangaistus ja muista vankeusrangaistus, ei ensin mainitun teon vaikutusta kokonaisrangaistukseen voida pitää kovin olennaisena. Jos kaikista käsillä olevista rikoksista on odotettavissa saman rangaistuslajin seuraamus, tulee rajoittamisen kohteena olevan teon olla muita vähäisempi. Jälkikonkurrenssi-tilanteissa sekä laajoissa rikossarjoissa samanarvoisia tekoja voidaan kuitenkin jättää saattamatta syyteharkintaan.⁶⁷

---

⁶⁵ VKS:2007:4

⁶⁶ VKS:2007:4

⁶⁷ VKS:2007:4

5.2.5 Kustannusperuste

Kustannusperusteella syyttäjä voi tutkinnanjohtajan esityksestä päättää, että esitutkinta lopetetaan, jos tutkinnan jatkamisesta aiheutuvat kustannukset ovat selvässä epäsuhteessa tutkittavana olevan asian laatuun ja siitä mahdollisesti odotettavaan seuraamukseen (ETL 3:10,2). Helsingin syyttäjänviraston ohjeessa todetun mukaisesti kustannusperusteen soveltamisessa on kysymys rajallisten viranomaisresurssien kohdestamisesta sellaisiin tekoihin, joiden kohdalla rikosvastuun toteuttaminen on yhteiskunnan kannalta merkityksellisintä.

Edellä esitetyn säännöksen mukaisesti kustannusperusteen soveltamisharkinta on pelkistetyn prosessiekonomista. Säännöksessä mainitun suhteen arviointi edellyttää riittävän yksilöityä käsitystä tutkinnan jatkamisesta aiheutuvista kustannuksista. Kustannusperustetta koskevaa säännöstä voidaan soveltaa joko yksittäisiin tekoihin tai laajoihin tekokokonaisuuksiin. Tällöin rikosasian laatu arvioidaan joko yksittäisen asian itsenäisen merkityksen perusteella tai tarkastellen teon suhteellista merkitystä tutkittavassa rikoskokonaisuudessa. Suhteutettavia seikkoja eli kustannuksia, asian laatua sekä seuraamusta ei voida mitata samoilla yksiköillä. Näiden välillä vallitsen selvän epäsuhteen arviointi onkin aina punnintaa tai kokonaisharkintaa, jonka tueksi ei voida esittää mitään suhdelukua tai muuta konkreettista ohjenuoraa.⁶⁸

Helsingin syyttäjänviraston ohjeistuksessa kustannusperusteen soveltamisalaan on katsottu kuuluvan muun muassa pahoinpitely-, anastus- ja vahingontekorikokset, joiden tutkiminen edellyttäisi poikkeuksellisen monen henkilön kuulemista. Kustannusperustetta voidaan soveltaa myös tilaus- tai maksuvälinepetoksiin, joissa esitutkinnan suorittaminen edellyttäisi kansainvälistä tutkinnallista yhteistyötä esimerkiksi oikeusapupyyntöjen muodossa.

Tyypillisiä esimerkkejä ovat esimerkiksi petosrikokset, joissa ulkomailla asuva, keksittyä henkilöllisyyttä käyttävä henkilö tarjoaa vuokralle myöhemmin olemattomaksi osoittautuvaa vuokra-asuntoa suomalaisilla vuokravälitykseen

⁶⁸ VKS:2007:4; HE 222/2010 vp, s. 187 – 188.

keskittyvillä internetsivustoilla. Lähes poikkeuksetta teonkuvaan kuuluu suurehkon rahasumman – ”takuuvuokran” tai muun vastaavan – lähettäminen vuokranantajan ulkomaalaiselle tilille rahansiirtopalvelun kuten Western Unionin kautta. Näiden rahasiirtojen jäljittäminen ei ole mahdollista kuten tavallisten pankkien välisten tilisiirtojen, jolloin vastaanottajan henkilöllisyys jää epäselväksi.

5.2.6 Prosessuaalinen peruste

Prosessuaalisen perusteen mukaan esitutkinta voidaan lopettaa, jos jo suoritettujen esitutkintatoimenpiteiden perusteella on varsin todennäköistä, että syyttäjä tulisi jättämään syytteen nostamatta muulla kuin 1 momentissa mainitulla eli seuraamusluonteiseen syyttämättäjättämiseen kytköksissä olevalla perusteella (ETL 3:10,2).

Prosessuaalisen sekä aiemmin mainitun kustannusperusteen käyttö edellyttää lisäksi, ettei tärkeä yleinen tai yksityinen etu vaadi tutkinnan jatkamista. Huomionarvoista on, että esitutkintalain 3 luvun 10 §:n 2 momentin nojalla esitutkintaa ei voida rajoittaa siten, että esitutkinta jätetään kokonaan toimittamatta. Kyseessä on siis aina jo aloitetun esitutkinnan lopettaminen. Esitutkintaa ei rajoiteta silloin, kun ei ole syytä epäillä rikosta, syyttäjällä ei ole syyteoikeutta tai mahdollinen syyteoikeus on vanhentunut. Käytännössä prosessuaalinen rajoittamisperuste koskee siis ainoastaan ”ei näyttöä” – tilanteita, jolloin syyttäjän etukäteisarviointi osoittaa, ettei tutkinnassa tulisi kertymään riittävästi näyttöä syytteen nostamiseksi asiassa.⁶⁹

Prosessuaalisen perusteen soveltamisessa on kyse eräänlaisesta ”kaksoistodennäköisyydestä” eli syyttäjän tekemästä etukäteisarviosta mahdollisesti saatavissa olevan näytön mahdollisesta riittävydestä syytteen nostamiseksi. Pääsääntöinen esitutkintapakko asettaa prosessuaalisen perusteen soveltamiselle tiukahkon vaatimuksen siitä, että esitutkinta voidaan lopettaa näytön puuttumiseen nojaavalla rajoittamispäätöksellä vain

---

⁶⁹ VKS:2007:2; Helminen ym. 2012, s. 323 ja 326.

poikkeuksellisissa tilanteissa.⁷⁰

Helsingin syyttäjänviraston ohjeessa on todettu, että perusteen soveltamisharkinnassa tulee arvioida jo suoritettujen tutkintatoimenpiteiden myötä kertyneen näytön lisäksi saatavilla olevaa lisänäyttöä. Näytön riittävyys arvioinnissa lähtökohdaksi voidaan ottaa se, millaista selvitystä kulloinkin tutkittavana olevasta rikoksesta on rikoslaji huomioiden tyypillisesti saatavissa. Esimerkiksi vähäistä vakavammasta pahoinpitelystä voidaan yleisen elämäkokemuksen perusteella olettaa aiheutuvan sairaalahoitoa vaativia vammoja, joista näin ollen on hankittavissa myöhemmin lääkärinlausunto.

Pääsääntöisesti prosessuaalista ”ei näyttöä” -perustetta on Helsingin syyttäjänvirastossa sovellettu tilanteisiin, joissa osapuolten kertomukset tapahtumista ovat täysin vastakkaiset ja keskenään ristiriitaiset, eikä tapahtumien kulusta ole saatavissa muuta ulkopuolista selvitystä, jonka perusteella jompaa kumpaa kertomusta olisi pidettävä uskottavampana tai todennäköisempänä.

Riittämättömän näytön perusteella tapahtuvan esitutkinnan rajoittamisen vaihtoehtona on tutkinnanjohtajan itsenäisellä päätöksellä tapahtuva esitutkinnan keskeyttäminen, joka ei edellytä syyttäjän myötävaikutusta. Keskeyttämisspäätöksen sisältyy aina varaus siitä, että tutkintaa voidaan myöhemmin jatkaa, mikäli uutta näyttöä ilmenee. Keskeyttämisspäätöstä voidaan pitää ensisijaisena tutkinnallisena toimenpiteenä, jos tekijän henkilöllisyyttä ei toistaiseksi ole saatu selvitettyä, mutta on olemassa mahdollisuus tekijän identifioimiseksi myöhemmin, esimerkiksi taltioidun DNA-näytteen perusteella.⁷¹

---

⁷⁰ VKS:2007:2

⁷¹ VKS:2007:2

5.3 Yleisen ja yksityisen edun merkitys

Suomen rikosoikeudellinen järjestelmä perustuu yleisestäävyyden ajatukselle. Yleisestäävyys edellyttää rangaistusten langettamisen lisäksi järjestelmän toimivuutta yleisen oikeustajunnan suuntaisesti. Rikosoikeudellisen järjestelmän on myös kyettävä ylläpitämään kansalaisten luottamusta itse järjestelmää sekä voimassa olevia kriminalisointeja kohtaan. Kriminalisoinneilla on tarkoitus vaikuttaa inhimilliseen käyttäytymiseen: rangaistusuhka saa potentiaalisen rikoksen tekijän luopumaan suunnitellusta rikoksesta (pelotevaikutus). Esitutkinnan rajoittaminen jättää epäillyn rikoksen vaille loppuun suoritettua tutkintaa sekä tekoon liittyvän syyllisyyskysymyksen ratkaisematta. Näin ollen rajoittamispäätös ei toteuta rikosprosessille asetettua tehtävää oikeusriitojen ratkaisijana ja yhteiskuntarauhan ylläpitäjänä. Päätökseen ei sisälly yhteiskunnan moitetta tai kannanottoa teon moitittavuudesta.⁷²

Esitutkintalain 3 luvun 10 §:ssä asetetaan yleiseen ja yksityiseen etuun kytköksissä oleva lisävaatimus esitutkinnan rajoittamiselle: ”... ettei tärkeä yleinen tai yksityinen etu vaadi syytteen nostamista -- tai esitutkinnan jatkamista”.

Jos rikosasia on laadultaan sellainen, että järjestelmän luottamuksen ylläpitäminen edellyttää rikosepäilyn tutkimista, yleinen etu vaatii esitutkinnan toimittamista. Kyseessä voi olla tilanne, jossa teko on herättänyt julkisesti huomiota, epäily on yhteiskunnallisesti merkittävässä asemassa tai rikollisen toiminnan jatkamisen vaara on ilmeinen. Yleisen edun merkityksen arviointiin vaikuttaa aina myös rikoksen laji. Lähtökohtaisesti rajoittamismahdollisuus on kuitenkin käytettävissä kaikkien rikoslajien kohdalla, sillä nimenomaista säännöstä tietyn rikoslajin sulkemiseksi esitutkinnan rajoittamisen ulkopuolelle ei ole. Aikaisemmin todetun mukaisesti oikeuskysymyksen epäselvyys ei estä esitutkinnan rajoittamista. Epäillyn menettelyn rikosoikeudellinen arviointi voidaan kuitenkin jossain tapauksissa katsoa yleisen edun mukaiseksi.⁷³

⁷² VKS:2007:2; Frände 2012, s. 23; HE 222/2010 vp, s. 187.

⁷³ VKS:2007:2; HE 222/2010 vp, s. 187.

Apulaisvaltakunnansyyttäjä on ratkaisussaan 2/21/11 katsonut tärkeän yleisen edun edellyttävän esitutkinnan toimittamista asiassa, jossa kantelijoiden edesmenneen pojan potilastietoihin oli tehty kyselyitä tämän kuoleman jälkeen sekä yksityisellä lääkäriasemalla että keskussairaalassa, minkä johdosta kantelijat olivat esittäneet rikosepäilyn. Apulaisvaltakunnansyyttäjän mukaan epäilty rikosasia on ollut laadultaan sellainen, että järjestelmää kohtaan tunnettavan luottamuksen ylläpitäminen on edellyttänyt kyseisen rikosepäilyn selvittämistä.

Yksityisellä edulla viitataan asianomistajan vahingonkorvausintressiin. Yksityistä etua arvioitaessa merkityksellistä on etenkin vahingon suuruus ja osapuolten taloudelliset olot sekä asianomistajan mahdollisuus saada aiheutunut vahinko korvatuksi aiheuttajalta tai vakuutusyhtiöltä ilman esitutkintaa. Ainoastaan asianomistajan vahingonkorvausvaateen toteuttaminen ei kuitenkaan estä esitutkinnan rajoittamista.⁷⁴

5.4 Toimenpiteistä luopuminen

Vähäisyysperusteiseen esitutkinnan rajoittamiseen rinnastuen poliisi voi esitutkintalain 3 luvun 9 §:n nojalla jättää saattamatta rikosasiaa syyttäjän syyteharkintaan rikoksen kokonaisarvioon perustuvan ilmeisen vähäisyyden vuoksi. Esitutkinta voidaan jättää toimittamatta tai jo aloitettu esitutkinta lopettaa, jos rikoksesta ei ole odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa, sitä on kokonaisuutena arvostellen pidettävä ilmeisen vähäisenä eikä asianomistajalla ole vaatimuksia.⁷⁵

Lähtökohtaisesti rikoksen vähäisyyden arviointi perustuu teon vahingollisuuteen tai vaarallisuuteen. Lisäksi arvioinnissa voidaan huomioida rikollisen menettelyn toistuvuus. Esimerkiksi toistuvia parisuhdeväkivaltatapauksia ei voida pitää kokonaisuutena arvostellen vähäisinä, vaikka yksittäiset teot eivät johda sakkoa ankarampaan rangaistukseen. Toimenpiteistä luopumista tarkoittava päätös ei edellytä tutkinnanjohtajan esitystä eikä syyttäjän myötävaikutusta muutoinkaan.

⁷⁴ VKS:2007:2; VKS:2000:3; HE 222/2010 vp, s. 187.

⁷⁵ Helminen ym. 2012, s. 367 – 369; Tolvanen – Kukkonen 2011, s. 60.

Päätösvalta on yksin tutkinnanjohtajalla. Toimenpiteistä luopumisen tapauksessa tekijän syyllisyyskysymyksen on oltava selvä ja riidaton eikä asianomistajalla tule olla korvausvaatimuksen lisäksi myöskään rangaistusvaadetta tekijää kohtaan.⁷⁶

5.5 Esitutkinnan uudelleen aloittaminen

Esitutkinnan rajoittamista koskevassa esitutkintalain 3 luvun 10 §:ssä säädetään, että esitutkinta on aloitettava uudelleen, jos siihen asiassa ilmenneiden uusien seikkojen vuoksi on perusteltua syytä. Perusteltu syy on olemassa aina, kun uusi aineisto osoittaa aiemman päätöksen perustuneen olennaisesti puutteellisiin tai virheellisiin tietoihin. Päätöksen esitutkinnan uudelleen aloittamisesta tekee syyttäjä.⁷⁷

Lisäksi asianomistaja voi käyttää toissijaista syyteoikeuttaan saattaakseen asian syyttäjälle uudelleen ratkaistavaksi.⁷⁸

5.6 Esitutkinnan rajoittamismenettely Ruotsissa

Seuraavassa on tarkoitus luoda kansainvälinen katsaus Ruotsissa vallitsevaan järjestelmään ja niihin perusteisiin, joiden nojalla esitutkintaa voidaan rajoittaa. Säännökset ovat monissa kohdin lähes identtisiä Suomen vastaavien kanssa, mutta kokonaisuuden hahmottamiseksi olen käynyt ne lyhyesti läpi.

Kuten Suomessakin, Ruotsin rajaamissäännösten päätarkoitus on prosessiekonomisten tavoitteiden toteuttaminen ja tehokkuuden lisääminen. Yhteiskunnassa on yhä enemmän yhä monimutkaisempia rikoksia, minkä vuoksi resursseja on käytettävä tehokkaasti. Tähän liittyy pyrkimys pidättäytyä tarpeettomista oikeudenkäynneistä. Jotta resursseja säästetään koko oikeusjärjestelmän laajuudella, ei ole myöskään tarkoituksenmukaista toteuttaa

⁷⁶ Helminen ym. 2012, s. 367 – 369; Tolvanen – Kukkonen 2011, s. 60; HE 222/2010 vp, s. 185.

⁷⁷ Tolvanen – Kukkonen 2011, s. 63.

⁷⁸ VKS:2000:3; Helminen ym. 2012, s. 322.

laajaa esitutkintaa sellaisissa tilanteissa, jotka lopulta johtavat syyttäjän syytteestä luopumiseen. Rajoittamista koskevat säännökset antavatkin syyttäjälle huomattavia mahdollisuuksia rajallisten voimavarojen keskittämiseen.⁷⁹

RB 20:6:n nojalla syyttäjällä on pääsääntöisesti ehdoton syytevelvollisuus. Tämä tarkoittaa sitä, että syyttäjän on nostettava syyte, kun näyttö on sellainen, että syyttäjä voi objektiivisin perustein odottaa rikoksesta langettavaa tuomiota. Säännökset esitutkinnan rajaamisesta muodostavat siis poikkeuksen ehdottomasta esitutkinta- ja syytevelvollisuudesta.⁸⁰

Vain syyttäjä voi määrätä esitutkinnan rajoittamisesta. Tämä valta kuuluu syyttäjälle myös niissä tilanteissa, joissa poliisiviranomainen poikkeuksellisesti johtaa esitutkintaa. Jotta resurssisäästöt olisivat mahdollisimman suuret, päätös esitutkinnan rajoittamisesta tulee tehdä heti kun edellytykset siihen ovat olemassa. Myös Ruotsissa on korostettu sitä, että tarkoituksenmukainen esitutkinnan rajoittaminen edellyttää syyttäviranomaisilta jatkuvaa ja toimivaa vuoropuhelua poliisin kanssa.⁸¹

Osa esitutkinnan rajaamissäännöksistä on yhteydessä syytteestä luopumista koskeviin säännöksiin.⁸² Tämä vastaa myös Suomessa vallitsevaa tilannetta, jossa ETL 4:3:n mukaiset perusteet ovat yhdenmukaiset seuraamusluonteisten syyttämättäjäättämisperusteiden kanssa. Esitutkinnan rajoittaminen edellyttää aina myös sitä, ettei tärkeää yleistä tai yksityistä etua syrjäytetä.⁸³

5.6.1 Punkten 1

Tämän kohdan mukaista rajoittamissäännöstä sovelletaan sellaisiin rikoksiin, jotka johtavat todennäköisesti sakkorangaistukseen. Tätä voidaan pitää Suomen vähäisyysperusteen vastineena. On ilmeistä, että soveltamisala on laajimmillaan rikoksissa, joissa on lievä rangaistusasteikko tai joihin liittyy

⁷⁹ RÅR 2008:2, s. 4 – 5 ja 7 – 8.

⁸⁰ RÅR 2008:2, s. 4 – 5; SOU 2010:43, s. 11 – 12 ja 27.

⁸¹ RÅR 2008:2, s. 7 – 8.

⁸² Bring – Diesen 2005, s. 422.

⁸³ RÅR 2008:2, s. 7; SOU 2010:43, s. 35.

lieventäviä asianhaaroja. Vaikka mahdollisuudet esitutinnan rajoittamiseen ovat näiden rikosten osalta huomattavat, on syytä muistaa, että ehdotonta syytevelvollisuutta sovelletaan pääsääntöisesti myös sakkorikoksiin. Esitutinnan rajoittaminen ei siis tule kysymykseen automaattisena vaihtoehtona.⁸⁴

Käytännössä säännöstä on sovellettu muun muassa myymälävarkauksiin, vähäisiin huumausainerikoksiin ja liikennesääntöjen rikkomuksiin. Syyttäjän ei ole tarpeen tutkia, onko epäilty syyllistynyt samanlaiseen rikokseen aiemmin. Vaikka tällainen seikka olisikin syyttäjän tiedossa, se ei yksinään estä esitutinnan rajoittamista tämän rikoksen osalta. Säännöstä voidaan soveltaa myös sellaisiin tahattomiin rikoksiin, jotka vaikuttavat olevan enemmän seurausta tietämättömydestä tai ajattelemattomuudesta kuin välinpitämättömydestä voimassa olevia sääntöjä kohtaan.⁸⁵ Tältä osin rajoittamisperusteen voidaan nähdä olevan jonkinlainen yhdistelmä Suomen vähäisyys- ja nuoruusperusteisiin sisältyvistä seikoista ja edellytyksistä.

Tavanomaisena soveltamistilanteena voidaan pitää myös tapauksia, jossa tilapäisesti Ruotsissa oleskeleva ulkomaalainen on syyllistynyt suhteellisen vähäiseen rikkomukseen. Tällaisen henkilön ei voida olettaa tietävän kaikkia sovellettavia sääntöjä, joten on aiheellista arvioida rikoksia vähemmän vakavasti kuin silloin, jos rikokseen on syyllistynyt joku vakituisesti Ruotsissa asuva. Tämä koskee erityisesti liikennesääntöjen rikkomista.⁸⁶

Syyttäjän tehtävänä on arvioida sitä kuinka oletusarvoista on, että rikos ei aiheuta muita seuraamuksia kuin sakkorangaistuksen. Normaalisti on pidettävä riittävänä, että syyttäjä tekee tämän arvion ilmoitustietojen ja muun tutkintamateriaalin perusteella. Jos on olemassa jokin epäily seuraamuskysestä, syyttäjän tulisi tässä kohdin toistaiseksi pidättäytyä esitutinnan rajoittamisesta.⁸⁷

---

⁸⁴ RÅR 2008:2, s. 22 – 24; Bring – Diesen 2005, s. 424.

⁸⁵ RÅR 2008:2, s. 24 – 25.

⁸⁶ RÅR 2008:2, s. 28.

⁸⁷ RÅR 2008:2, s. 26.

5.6.2 Punkten 2

Tämä säännös on poikkeava Suomen rajoittamisjärjestelmään verrattuna, eikä sille ole olemassa suoraa vastinetta. Säännöstä voidaan kuitenkin pitää eräänlaisena vähäisyysperusteen laajennettuna sovelluksena, sillä kysymykseen tulevat rikokset, jotka todennäköisesti johtavat ehdolliseen vankeusrangaistukseen. Tulevaa seuraamusta koskevan arvion ei tarvitse yksittäisessä tapauksessa olla täysin varma. Lisäksi edellytetään, että on olemassa erityisiä syitä syytteestä luopumisen tueksi, eikä esitutkinnan rajoittamispäätöksellä syrjäytetä merkittävää julkista tai yksityistä etua.⁸⁸

Nykyisen säännöspohjan mukaisesti erityinen olosuhde voi olla se, että rikosta ei ole pidettävä suhteellisen vakavana ja että siihen on syyllistytty pikemminkin varomattomuudessa, tilapäisessä epähuomiossa tai kiireessä. Kysymyksessä tulee olla sellainen poikkeuksellinen tilanne, jossa syytteen käsittelyä tuomioistuimessa on pidettävä aiheettomana ottaen huomioon rikoksen olosuhteet ja/tai epäillyn toimet teon jälkeen. Merkityksellistä on ensisijaisesti sellaiset olosuhteet, jotka tekevät rikoksesta anteeksiannettavan. Lisäksi painoarvoa on annettava epäillyn henkilökohtaisilla seikoilla, joita voivat olla esimerkiksi korkea ikä tai henkiset ominaisuudet. Nämä seikat puhuvat humanitäarisistä syistä syytteen tuomioistuin-käsittelyä vastaan. On myös pohdittava sitä, onko epäilty ryhtynyt vapaaehtoisesti korjaaviin toimiin ennenkuin rikoksesta aiheutuneita vahinkoja on syntynyt.⁸⁹ Vaikka peruste ei kokonaisuudessaan olekaan yhtenevä Suomen järjestelmän kanssa, voidaan siihen nähdä sisältyvän suomalaisen kohtuusperiaatteen piirteitä edellä mainittujen seikkojen osalta.

Erityisten syiden arvioiminen on perustuttava kaikkiin olosuhteisiin kyseisessä yksittäistapauksessa. Suurelta osin kyse on sellaisista tilanteista, joissa on pidettävä selvänä, että oikeudenkäynti on tarpeeton. Sovellusalaan kuuluvat tavanomaisesti muun muassa omaisuusrikokset, eli varkauden, petoksen ja kavalluksen tunnusmerkitöjä täyttävät teot.⁹⁰

⁸⁸ RÅR 2008:2, s. 24 ja 28 – 29; Bring – Diesen 2005, s. 425.

⁸⁹ RÅR 2008:2, s. 25.

⁹⁰ RÅR 2008:2, s. 28 – 29.

5.6.3 Punkten 3

Tämän säännöksen nojalla esitutkinta voidaan rajoittaa silloin, kun epäilty on syyllistynyt useisiin rikoksiin. Käytännössä kyse on tilanteista, joissa joko syyttäjällä on samanaikaisesti syyteharkinnassa useita samaa henkilöä koskevia rikosepäilyjä, jo tuomitun henkilön epäillään syyllistyneen toiseen rikokseen ennen saamaansa tuomiota tai tuomitun henkilön epäillään syyllistyneen uuteen rikokseen tuomion julistamisen jälkeen. Esitutkintaa ei aloiteta tai jo aloitettu esitutkinta lopetetaan siis sillä perusteella, että epäilty on syyllistynyt toiseen tai uuteen rikokseen, josta ei enää vaadita seuraamusta muun tuomion lisäksi. Odotettavissa olevaa tai jo määrättyä seuraamusta pidetään kokonaisuudessaan riittävänä seuraamuksena myös uusien rikosten osalta.⁹¹ Sisällöllisesti tämä vastaa Suomen järjestelmässä konkurrenssi-perustetta.

Kun henkilöä epäillään useista rikoksista, syyttäjän tulee rutiininomaisesti harkita sitä, voidaanko tutkintaresursseja keskittää vain osaan rikollisuudesta. Erityistä huomiota tulee kiinnittää niihin epäiltyihin rikoksiin, jotka ovat tutkinnallisesti haastavampia kuin toiset. On tarkoituksenmukaisempaa taata resurssien riittävyys muutamien rikoskokonaisuuksien tutkintaan kuin suorittaa laajamittaista esitutkintaa tapauskohtaisesti. Esimerkiksi huumausainerikoskokonaisuudessa on harvoin tarpeen tutkia kaikkia yksittäisiä huumausaineiden myyntitapauksia. Periaatteen tasolla ei ole sellaisia rikoksia, joihin ei voisi kohdistaa esitutkinnan rajoittamismenettelyä. Tämä edellyttää kuitenkin, että rikoskokonaisuuksiin reagoidaan riittävällä ja asianmukaisella tavalla.⁹²

Resursseihin kohdistuvia hyötyjä voidaan saavuttaa isojen ja monimutkaisten juttujen lisäksi samassa määrin myös vähäisemmissä tapauksissa, kunhan säännöksiä sovelletaan toistuvasti. Lähtokohtana on, että tutkintaa on mahdollista rajoittaa niin, että se vastaa kahta kolmasosaa rikoskokonaisuudens rangaistusarvosta. Esitutkinnan rajoittamisen ei kuitenkaan pääsääntöisesti tulisi tarkoittaa sitä, että epäilty saa toisentyyppisen rangaistuksen kuin on muutoin perusteltua.⁹³

⁹¹ RÅR 2008:2, s. 11 ja 14; Bring – Diesen 2005, s. 426 – 427; SOU 2010:43, s. 36.

⁹² RÅR 2008:2, s. 14.

⁹³ RÅR 2008:2, s. 14; SOU 2010:43, s. 36.

Syyttäjän tulee harkita useita tekijöitä arvioidessaan rajoittamissäännösten soveltamisedellytyksiä. Yleisenä kysymyksenä syyttäjän on otettava kantaa siihen, onko odotettavissa oleva tai jo määrätty seuraamus riittävä ja asianmukainen rangaistus myös niistä rikosepäilyistä, joita ei ole tutkittu ja asetettu syytteeseen. Syyttäjän on huomioitava niiden rikosten kokonaisrangaistusarvo, mitkä muodostavat arvioinnin perustan. Samanaikaisesti tutkittavana olevissa rikoksissa tehtävänä on siis arvioida sitä, onko jollain rikoksella tai rikoksilla niin vähäinen rangaistuarvo suhteessa muiden rikosten kokonaisrangaistusarvoon, että jälkimmäistä osaa voidaan pitää kokonaisuudessaan riittävänä seuraamuksena kaikista rikoksista. Ennen tuomion täytäntöönpanoa ilmenneiden rikosten kohdalla on arvioitava sitä, voidaanko jo määrättyä seuraamusta pitää riittävänä kaikkien rikosten osalta. Vähäinen rangaistuarvo tarkoittaa esimerkiksi noin 1-2 kuukauden ylimääräistä rangaistusta yhden vuoden tuomioon.⁹⁴

Rajoittamissäännösten soveltamisala on suppeampi silloin, kun tuomitun henkilön epäillään tehneen uusia rikoksia tuomion langettamisen jälkeen. Ensimmäinen soveltamisedellytys kuitenkin on, että uusi rikos on tehty ennen kuin aikaisempi seuraamus on pantu kokonaisuudessaan täytäntöön. Syyttäjän on aina harkittavan esitutkinnan rajoittamista, jos on oletettavissa, että tuomioistuin julistaa aikaisemmin tuomitun seuraamuksen rangaistukseksi myös uudesta rikoksesta. Siinäkin tapauksessa, että uudesta rikoksesta nostetun syytteen voidaan olettaa johtavan lisärangaistukseen, on syyttäjän syytä harkita rajoittamismahdollisuutta. Mikäli epäilty suorittaa vankeusrangaistusta, on jossain määrin tarkoituksenmukaista rajoittaa sellainen rikos, joka voi johtaa lisärangaistukseen ainoastaan päiväsakkojen muodossa. Tarkoituksenmukaisuudella on vähemmän painoarvoa silloin, kun aikaisempi seuraamus on sakko- tai ehdollinen vankeusrangaistus. On pidettävä mahdollisena myös sitä, että pitkä vankeusrangaistus voisi olla perusteena rajoittaa esitutkintaa sellaisen rikoksen osalta, joka olisi voinut johtaa lyhyeen vankeusrangaistukseen.⁹⁵

---

⁹⁴ RâR 2008:2, s. 15 – 16; SOU 2010:43, s. 36.

⁹⁵ RâR 2008:2, s. 21 – 22; SOU 2010:43, s. 37.

5.6.4 Punkten 4

Neljäs peruste soveltuu tilanteisiin, joissa epäilty saa psykiatrista hoitoa. Syyttäjä voi luopua syytetoimista, jos psykiatrista hoitoa voidaan pitää epäillylle sopivana sekä asianmukaisena seuraamuksena rikoksen vakavuus huomioiden. Nykyisin ei enää vaadita, että epäilty on otettu sairaalaan psykiatriseen hoitoon, vaan psykiatrinen avohoito on riittävä perusteen soveltamiseksi. Vastaavasti ei enää edellytetä, että epäilty kärsii häiriöstä rikoksen tekohetkellä tai että on olemassa syy-yhteys rikoksen ja tekijän psyykkisen häiriön välillä. Erillistä vaatimusta ei ole siitäkään, että epäilty kärsii mielenterveyden häiriöstä syyteharkinnan aikana.⁹⁶

Tavallisimmin kysymys esitutkinnan rajoittamismahdollisuudesta nousee esiin silloin, kun epäilty on jo rikoksen tekohetkellä ollut psykiatrisessa hoidossa tai kun hoito on alkanut heti rikoksen tekohetken jälkeen. Psykiatrisen hoidon päättyminen syyteharkinnan aikana ei muodosta estettä edellyttäen, että rikos on kuitenkin tehty psykiatrisen hoitosuhteen aikana. Kyseessä ei tarvitse olla pakko- tai sairaalahoido, vaan perusteen soveltamiseksi riittää avohoidon vastaanottojen välittämämä hoito, joka perustuu täysin vapaaehtoisuuteen. Psykiatrinen hoito voidaan suorittaa esimerkiksi valvottuna perhehoitona tai psykiatrisena hoitona niin sanotuissa päiväkeskuksissa.⁹⁷

Perusteen soveltamisedellytyksenä on, että tarkoitettu psykiatrinen hoito tulee todella aloittaa. Epäillyn oma lausuma hoidon aloittamisesta ei ole riittävä, vaan lausunto tulee saada lääkäriltä tai muusta luotettavasta lähteestä. Mikäli kyseessä on jo aloitettu hoitosuhde, syyttäjän ei ole tarpeen kyseenalaistaa niitä lääkärin arviointeja, jotka ovat nykyisen hoidon perustana. Syyttäjän on harkittava sitä, että voidaanko olettaa olevan suotuisaa epäillyn yhteiskuntaan sopeuttamisen kannalta, että seuraamus tehdystä rikoksesta kohtuu yksinomaan kyseisestä psykiatrisesta hoidosta. Useissa tapauksissa epäillyn henkisen tilan tulee olla sellainen, että perinteisiä rikosoikeudellisia seuraamuksia voidaan pitää merkityksettöminä, kun pyritään vaikuttamaan epäillyn tulevaan käyttäytymiseen.⁹⁸

⁹⁶ RÅR 2008:2, s. 32 – 33; Bring – Diesen 2005, s. 427 – 428; SOU 2010:43, s. 37.

⁹⁷ RÅR 2008:2, s. 33.

⁹⁸ RÅR 2008:2, s. 33 – 35.

5.6.5 Disproportionfall

RB 23:4:n nojalla esitutkintaa voidaan rajoittaa, jos tutkinnan jatkaminen vaatisi sellaisia kustannuksia, jotka eivät ole kohtuullisessa suhteessa asian merkitykseen ja lisäksi voidaan olettaa, että rikoksen rangaistusarvo ei vastaa yli 3 kuukauden vankeusrangaistusta. Soveltamisalaa on laajennettu vuoden 2012 alkupuolella, sillä aiemmin peruste soveltui vain sellaisiin rikoksiin, joista vakiintuneesti seuraa sakkorangaistus. Kyseessä on pelkästään prosessiekonomiaan perustuva sääntö, jota sovelletaan tapauksiin, joissa on käsillä ilmeinen epäsuhta tutkinnasta aiheutuvien kustannuksien ja asian merkityksen välillä. Sääntöä on sovellettava suppeasti, mutta sen käyttöalaa ei kuitenkaan ole rajattu vain tietyn tyyppisiin rikoksiin.⁹⁹ Asiallisesti tämä säännös vastaa kokonaisuudessaan Suomen järjestelmän kustannusperusteista rajoittamista.

Perustetta on tarkoitus soveltaa muun muassa varkaus-, petos- tai kavallusrikoksiin, joissa rikosilmoitus on peräisin esimerkiksi perintöön tai avioeroon liittyvästä siviilioikeudellisesta riita-asiasta. Nämä tutkimukset voivat yksittäistapauksessa olla erittäin laajoja ja monimutkaisia, koska taustalla oleva sopimussuhde on usein suullinen tai epäsuora ja todisteet, joihin osapuolet viittavat, ovat usein laajoja. Osapuolilla on myös taipumus jatkaa prosessia tekemällä uusia rikosilmoituksia toisiaan vastaan.¹⁰⁰

Sen määrittämiseksi voidaanko perustetta soveltaa, on arvioitava rikoksen rangaistuarvoa. Rangaistusta koventavat tai lieventävät asianhaarat otetaan arvioinnissa huomioon siltä osin, kuin ne ovat syyttäjän tiedossa. Jos tutkintaa ei yksittäistapauksessa ole suoritettu riittävästi sen määrittämiseksi, onko rikoksen rangaistusarvo enintään kolmen kuukauden vankeusrangaistus, ei esitutkintaa voida nykyisen säännöksen tuella rajoittaa.¹⁰¹

Säännöstä ei tule soveltaa rutiininomaisesti. Kussakin tapauksessa on harkittava tarkkaan, onko soveltamisperusteita olemassa. Esitutkinnan rajoittamista vastaan puhuu se seikka, jos on yleisen edun mukaista, että

⁹⁹ RâR 2008:2, s. 42; Bring – Diesen 2005, s. 417 – 418; SOU 2010:43, s. 34.

¹⁰⁰ RâR 2008:2, s. 43.

¹⁰¹ RâR 2008:2, s. 43.

rikokseen liittyvä oikeudellinen epävarmuus poistetaan tuomioistuimen päätöksellä. Myös asianomistajan asemaa koskevat näkökohdat voivat joissakin tapauksissa puhua sen puolesta, että tutkinta suoritetaan loppuun. Tältä osin merkityksellistä on se missä määrin rikollinen menettely saattaa jatkua ja kuinka haitallista jatkuva prosessi on asianomistajalle.¹⁰²

5.6.6 Extraordinära fall

Tämän perusteen nojalla esitutinnan rajoittaminen on mahdollista, jos erityisistä syistä on selvää, että rangaistukseen tuomitseminen ei ole tarpeen pyrittäessä estämään epäiltyä tekemästä jatkuvasti uusia rikoksia ja näissä olosuhteissa myös muut syyt eivät edellytä syytteen nostamista (RB 20:7). Säännöstä tulee tarkastella seuraamuksen peruuttamista koskevan BrB 29:6:n valossa eli tapauksissa, joissa on pidettävä ilmeisen kohtuuttomana seuraamuksen tuomitsemista.¹⁰³

Perustetta tulee soveltaa vain hyvin erityisissä tapauksissa. Syytteestä luopumisen soveltamisala on huomattavasti kapeampi kuin tuomioistuimen mahdollisuus luopua rangaistukseen tuomitsemisesta BrB 29:6:n nojalla. Edellytyksenä on, että esitutkimateriaali tukee vahvasti sitä olettamusta, että epäilty tulevaisuudessa pidättäytyy rikoksien tekemisestä. Uusintarikollisuuden osalta syyttäjällä on harvoin riittäviä perusteita tehdä luotettava arvio siitä, että epäilty tulee tulevaisuudessa pidättäytymään rikoksista. Säännöstä on tarkoitus soveltaa vain sellaisissa tapauksissa, joissa syytteeseen liittyisi erityisiä haittoja, joita ei voida poistaa armahduspäätöksellä oikeudenkäynnin jälkeen. Prosessiekonomiset syyt ovat tässä yhteydessä merkityksettömiä. Perusteen soveltaminen tulee ensisijaisesti kysymykseen sellaisissa tapauksissa, joissa teon oikeudellinen tarkastelu tuomioistuimessa aiheuttaisi rikoksentekijälle kärsimystä tai näyttäisi yleisön näkökulmasta merkityksettömältä ja paheksuntaa herättävältä.¹⁰⁴

---

¹⁰² RÅR 2008:2, s. 43.

¹⁰³ RÅR 2008:2, s. 45; SOU 2010:43; s. 37.

¹⁰⁴ RÅR 2008:2; s. 45 – 46; SOU 2010:43, s. 37.

6 SYYTENEUVOTTELU

6.1 Syyteneuvottelun lähtökohdat ja tavoitteet

Oikeusministeriö asetti 10.10.2011 työryhmän pohjustamaan syytteestä sopimisen mahdollista käyttöönottoa. Työryhmän tavoitteena oli tarkastella syytteestä sopimisen muotoja ja pohtia niiden soveltuvuutta suomalaiseen rikosoikeusjärjestelmään.¹⁰⁵

Idea syyteneuvottelun taustalla pohjautuu Yhdysvaltojen oikeuskäytännössä kehittyneeseen ja hitaan valamiesoikeudenkäynnin välttämiseksi tarkoitettuun plea bargain -menettelyyn, jonka perustana on syyttäjän ja rikoksesta epäillyn tekemä sopimus. Sopimuksen ydinsisältönä on rikoksesta epäillyn tunnustus jonkin tekemänsä rikoksen osalta, mitä vastaan hänen rikosoikeudellinen vastuunsa kapenee tavallisimmin lievemmän rangaistuksen muodossa. Tunnusomaista järjestelmälle on, että tuomioistuin hyväksyy tehdyn sopimuksen ja sitoutuu langettamaan sen mukaisen tuomion.¹⁰⁶

Plea bargain -menettely on levinnyt Yhdysvalloista myös muihin common law-maihin sekä viimeisinä vuosikymmeninä Manner-Eurooppaan. Suomessa ei kuitenkaan vastaavaa menettelyä ole ollut, sillä perinteisesti Suomen oikeusjärjestelmässä on suhtauduttu kielteisesti ja varauksellisesti minkäänlaiseen viranomaisen tarjoamaan etuun syyllisyyden tunnustamisen vastineena.¹⁰⁷

Syyteneuvottelun sisällyttämisellä Suomen oikeusjärjestelmään tavoitellaan vallitsevan kehityskulun mukaisesti viranomaisten resurssien tarkoituksenmukaista kohdentamista sekä rikosprosessin läpiviemisen nopeuttamista. Suomi on saanut Euroopan ihmisoikeustuomioistuimelta useita langettavia tuomioita oikeudenkäyntien kohtuuttomista viivästymisistä.¹⁰⁸

---

¹⁰⁵ OMML 26/2012

¹⁰⁶ OMML 26/2012, s. 18; HE 58/2013 vp, s. 4.

¹⁰⁷ OMML 26/2012, s. 18; HE 58/2013 vp, s. 4.

¹⁰⁸ OMML 47/2010, s. 26.

Etenkin vakaviin ja laajoihin rikoskokonaisuuksiin sisältyy usein niin sanottujen päärikosten ohella myös lievempiä tekoja, jolloin olisi perusteltua vapauttaa esitutkintaresursseja päärikosten tutkintaan. Tämä olisi mahdollista jättämällä lievemmat rikokset tutkimatta sillä edellytyksellä, että rikoksesta epäilty myötävaikuttaisi vakavampien rikosten selvittämistä. Menettely olisi perusteltua osaltaan myös rikoslain 7 lukuun sisältyvien yhteisen rangaistuksen määräämistä koskevien säännösten johdosta.¹⁰⁹

Työryhmä on mietinnössään todennut, että edellä kuvattu menettely soveltuisi erityisesti varallisuusetuihin kohdistuviin rikoksiin tai hyötymistarkoituksessa tehtyihin rikoksiin, joihin mahdollisesti liittyy monimutkaisia oikeudellisia ja tosiasiallisia järjestelyjä. Laajana käsitteenä tämän voidaan ymmärtää tarkoittavan talousrikoksia.¹¹⁰

Jakson tarkoitus on tarkastella sitä, miten syyteneuvottelua koskevat säännösehdotukset vaikuttavat esitutkinnan toimittamiseen ja sen laajuuteen eli missä tilanteissa ja millä perusteilla esitutkintaa rajataan.

6.2 Tunnustamisen merkitys nykyisessä lainsäädännössä

Rikosasiassa tunnustus on todiste, jonka näyttöarvon tuomioistuin harkitsee (OK 17:4.2). Vakiintuneessa oikeuskäytännössä on katsottu, että lievissä rikosasioissa tunnustus yksinään on riittävä näyttö langettavaan tuomioon. Vakavammissa rikosasioissa edellytetään myös muuta syytettä tukevaa näyttöä tuomitsemiskynnyksen ylittymiseksi. Nykyisessä lainsäädännössä tunnustukselle annetaan merkitystä rikosoikeudellisen vastuun arvioinnissa, rangaistuksen mittaamisessa sekä menettelylajin valinnassa, vaikka selvää käytäntöä tunnustuksen tuottamasta edusta ei vaikuta olevan.¹¹¹

Rikoslain 6 luvun 6 §:n nojalla rangaistuksen lieventämisperusteena voidaan ottaa huomioon tekijän pyrkimys edistää rikoksensa selvittämistä, jota muun ohella on myös rikoksen tunnustaminen. Luvun 8 §:n nojalla tunnustus voi

¹⁰⁹ OMMML 26/2012, s. 37 – 38; HE 58/2013 vp, s. 12 – 13.

¹¹⁰ OMMML 26/2012, s. 38; HE 58/2013 vp, s. 14.

¹¹¹ OMMML 26/2012, s. 20 – 21; HE 58/2013 vp, s. 5.

johtaa myös rangaistusasteikon lieventämiseen. Kyseisiä lainkohtia on kuitenkin sovellettu vain harvoissa tapauksissa, joten tunnustuksen merkitystä on pidettävä ilmeisen vähäisenä.¹¹²

Rikoksesta epäillyn antama tunnustus vaikuttaa myös prosessilajin valinnassa. Tunnustettuja rikosasioita voidaan käsitellä nopeammassa ja kevyemmässä menettelyssä eli ROL 5 a luvun mukaisessa kirjallisessa menettelyssä. Edellytyksenä rikosasian käsittelylle kirjallisessa menettelyssä on se, että vastaaja on tunnustanut rikoksen ja se, että siitä säädetty enimmäisrangaistus on kaksi vuotta vankeutta. Lisäksi vastaajan sekä mahdollisen asianomistajan tulee suostua kirjallisen menettelyn käyttöön. Kirjallisessa menettelyssä annettavassa kansliatuomioissa voidaan tuomita enintään yhdeksän kuukauden mittainen vankeusrangaistus. Menettelyn käytöstä ei kuitenkaan voimassa olevan lain mukaan koidu vastaajalle mitään tuomittavaa seuraamusta koskevaa etua.¹¹³

Nykyisessä lainsäädännössä yhden rikoksen tunnustaminen ei ole välitön peruste syyksilukevalle seuraamusluonteiselle syyttämättäjättämispäätökselle tunnustetun rikoksen osalta. Myöskään esitutkinnan toimittamatta jättäminen tai sen rajoittaminen ei ole mahdollista suoraan tunnustamisen perusteella. Oikeusministeriön syyteneuvottelua koskevassa mietinnössä on esitetty muutosehdotuksia nimenomaan näihin menettelytapoihin.¹¹⁴

Nykyisessä järjestelmässä on ongelmallista, ettei syyttäjä voi välttämättä luottaa annettuun tunnustukseen myös pääkäsittelyssä. Esitutkinnassa näyttö joudutaankin keräämään sillä olettamuksella, että epäilty voi oikeudenkäynnin aikana kiistää teon. Varautuakseen tähän syyttäjällä tulee olla esitettävissä tunnustuksesta riippumatonta syytettä tukevaa näyttöä. Jos esitutkinta on jäänyt suppeaksi epäillyn antaman tunnustuksen perusteella, syyttäjä joutuu hankalaan asemaan syytetyn muuttaessa kertomustaan pääkäsittelyssä.¹¹⁵

---

¹¹² OMML 26/2012, s. 20 – 21; HE 58/2013 vp, s. 5.

¹¹³ OMML 26/2012, s. 21 – 22; HE 58/2013 vp, s. 6.

¹¹⁴ OMML 26/2012, s. 20 – 21; HE 58/2013 vp, s. 6.

¹¹⁵ OMML 47/2010, s. 45

Jo voimassaolevien säännösten nojalla olisi toki mahdollista laajentaa tunnustamisen merkitystä rangaistuksen mittaamista lieventävänä seikkana. Kuitenkin uusien ja tarkoituksenmukaisten menettelytapojen kehittäminen on välttämätön kehityksen suunta, sillä poliisin sekä syyttäjän- ja tuomioistuinlaitoksen kokonaisresurssit rikosasioiden käsittelyyn ovat niukat. Resurssien lisääntymistä ei ainakaan ole odotettavissa, minkä vuoksi rikosprosessia on kevennettävä tapauksissa, joissa se voidaan toteuttaa asianosaisten oikeusturvaa ja yleisen edun vaatimuksia loukkaamatta.¹¹⁶

6.3 Syyteneuvottelua koskevat säännösehdotukset

Työryhmä on mietinnössään ehdottanut otettavaksi esitutkintalakiin ja oikeudenkäynnistä rikosasioissa annettuun lakiin syyteneuvottelua koskevat säännökset, joiden on tarkoitettu tulevan voimaan 1.1.2014. Säännösehdoituksissa on esitetty kolmenlaisia toimintavaihtoehtoja.

6.3.1 Esitutinnan rajoittaminen tunnustuksen perusteella

Esitutkintalain 3 luvun 10a §:n nojalla syyttäjän olisi mahdollista tutkinnanjohtajan esityksestä määrätä, ettei esitutkintaa toimitettaisi kaikkien rikosten osalta silloin, kun henkilön epäillään syyllistyneen useampaan rikokseen ja hän on tunnustanut yhden tai useamman rikoksen. Lisäksi edellytettäisiin, ettei yleinen tai yksityinen etu vaadi esitutinnan toimittamista.¹¹⁷

Tunnustamisesta tulisi seurata huomattavaa prosessiekonomista hyötyä. Prosessiekonomian maksimoimiseksi tunnustus tulisi ilmetä mahdollisimman aikaisessa vaiheessa rikosprosessia eli käytännössä esitutkintavaiheessa. Säännöksen tehokas soveltaminen edellyttäisi poliisin ja syyttäjän tiivistä esitutkintayhteistyötä. Käytännön tasolla ehdotettu säännös tulisi osaksi edellä kerrottua esitutinnan rajoittamismenettelyä.¹¹⁸

¹¹⁶ OMMML 26/2012, s. 34; HE 58/2013 vp, s. 10.

¹¹⁷ OMMML 26/2012, s. 16 ja 65.

¹¹⁸ OMMML 26/2012, s. 65; HE 58/2013 vp, s. 35.

Esitutkinnan rajoittaminen ei välttämättä olisi riittävä motivaattori rikoksesta epäillylle myötävaikuttaa oman rikoksensa selvittämistä, jos tutkimatta jätetyistä rikoksista ei yhteisen rangaistuksen määräämistä koskevien sääntöjen johdosta seuraisi tosiasiallista rangaistusvastuun lievennystä. Tämän vuoksi mietinnössä on ehdotettu, että syyttäjä voisi esitutkinnan rajoittamisen lisäksi sitoutua vaatimaan rangaistusta lievennetyltä rangaistusasteikolta.¹¹⁹

6.3.2 Rangaistuksen vaatiminen lievemmän rangaistusasteikon mukaisesti

Rangaistusasteikon lievennyksestä säädettäisiin esitutkintalain 3 luvun 10 a §:ssä sekä rikoslain 6 luvun 8 §:ssä. Edellä kerrotun lisäksi syyttäjä voisi tutkinnanjohtajan esityksestä sitoutua vaatimaan rangaistusta lievemmän rangaistusasteikon mukaisesti myös silloin, kun tutkittavana on ollut ainoastaan yksi rikos, jonka epäilty on tunnustanut kokonaan tai olennaisilta osin ja näin ollen myötävaikuttanut rikoksen selvittämistä. Tämä soveltuisi esimerkiksi isojen kokonaisuuksien tutkintaan, missä kaikkien osatekijöiden tai tunnusmerkistötekijöiden selvittäminen olisi haastavaa.¹²⁰

Tuomittava rangaistus voisi olla enintään kolme neljäsosaa normaali-rangaistuksesta. Tuomioistuimella olisi velvollisuus noudattaa alennettua rangaistusasteikkoa, mutta rangaistuksen konkreettinen mittaaminen asteikon puitteissa tapahtuisi säädettyjen yleisen periaatteiden mukaisesti. Tuomioistuimen olisi tuomiossaan mainittava se konkreettinen rangaistus, minkä tuomioistuin olisi tuominnut ilman tunnustuksen alentavaa vaikutusta.¹²¹

---

¹¹⁹ OMML 26/2012, s. 65.

¹²⁰ OMML 26/2012, s. 65 – 66.

¹²¹ OMML 26/2012, s. 67.

6.3.3 Tuomioesitys ja tunnustamisoikeudenkäynti

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 10 § ehdotetaan muutettavaksi koskemaan tuomioesitystä. Syyttäjä voisi tehdä yhdessä rikoksesta epäillyn kanssa tuomioesityksen, jossa epäilty tunnustaa rikoksen ja syyttäjä sitä vastaan sitoutuu vaatimaan rangaistusta lievennetyltä rangaistusasteikolta. Tuomioesitykseen tähtäävien neuvottelujen aloittamisen yleisenä edellytyksenä olisi, että syyttäjä katsoisi käytettävissään olevan aineiston perusteella syytekynnyksen ylittyvän. Lähtökohtana harkinnassa olisi tunnustuksen riittävyys näyttönä syytteen nostamiseen, mikä edellyttäisi osaltaan myös rikoksen vakavuuden tarkastelua. Menettelyn aloittamiskynnys voisi olla alhaisempi, jos muutakin syytettä tukeva näyttöä olisi jo saatu.¹²²

Lisäksi syyttäjän näkemyksen mukaan tuomioesityksestä ja sitä seuraavasta tunnustamisoikeudenkäynnistä tulisi koitua tuntuja prosessiekonomisia etuja viranomaistahoille verrattuna rikosasian normaaliin käsittelyyn. Toisaalta on huomioitava, että resurssisäästöjä ei synny lievemmissä rikoksissa, joissa tunnustus on yksinään riittävä näyttö tai joissa muuta näyttöä esitetään suhteellisen niukasti. Säännösehdotusten tarkoituksena ei ole, että tunnuksesta seuraa automaattisesti menettelyn käyttö ja lievennystä rangaistusvastuuseen. Mikäli epäiltyyn tekoon liittyy laajaa selvitystä edellyttäviä monimutkaisia konfiskaatio- tai vahingonkorvauskysymyksiä, tuomioesityksen laatimisesta ei ehkä seuraisi tosiallista prosessiekonomista hyötyä. Neuvottelujen käynnistäminen olisi siis syyttäjän harkinnassa, mutta rikoksesta epäillyn tai tuomioistuimen aloite olisi myös mahdollinen.¹²³

Rikoksesta epäillyllä tulisi pääsääntöisesti olla avustaja mukana neuvotteluissa. Avustajan läsnäolo voidaan nähdä jopa välttämättömänä seikkana, jotta tuomioesitys laadittaisiin oikeudelliselta asiantuntemukseltaan tasavertaisten neuvottelijoiden kesken.¹²⁴

Jos asianomistaja on esittänyt rikoksen suhteen rangaistus- ja/tai korvausvaatimuksia, edellyttäisi menettelyn käyttö myös asianomistajan

¹²² OMML 26/2012, s. 50 – 51; HE 58/2013 vp, s. 22.

¹²³ OMML 26/2012, s. 50 – 51; HE 58/2013 vp, s. 22 – 24.

¹²⁴ OMML 26/2012, s. 52; HE 58/2013 vp, s. 26.

suostumusta. Asianomistajan suostumuksen puuttuminen estäisi näin ollen tuomioesityksen laatimisen. Suostumus ei olisi kuitenkaan tarpeen, jos asianomistaja ei ole esittänyt rikoksen suhteen minkäänlaisia vaatimuksia.¹²⁵

Mikäli neuvottelujen tuloksena syyttäjän ja rikoksesta epäillyn välillä vallisisi yksimielisyys epäillyn teon rikosoikeudellisesta arvioinnista sekä rikosnimikkeestä, tulisi tuomioesitys laatia kirjallisesti. Tuomioesitykseen tulisi sisällyttää syytteen teonkuvausta vastaavalla tarkkuudella ne seikat, jotka epäilty tunnustaa. Käytännössä syyttäjän tulisi sisällyttää tuomioesitykseen käsityksensä tuomittavan rangaistuksen lajista ja määrästä. Tuomioesityksen allekirjoittaisivat syyttäjä ja rikoksesta epäilty.¹²⁶

Jos neuvotteluissa ei saavutettaisi yhteisymmärrystä ja tuomioesitys jäisi näin ollen laatimatta, menettelyssä annettuja lausuntoja koskisi hyödyntämiskielto. Vastaajan neuvottelun yhteydessä antamia lausumia ei saisi siis käyttää todisteena rikosasiassa. Sännöksen katsotaan olevan tarpeen avoimen ja luottamuksellisen ilmapiirin takaamiseksi neuvotteluissa.¹²⁷

Tuomioesitys käsiteltäisiin tuomioistuimessa tavallista rikosasian pääkäsittelyä kevyemmässä ja suppeamassa tunnustamisoikeudenkäynnissä epäillyn sekä mahdollisen asianomistajan suostumuksella. Tunnustamisoikeudenkäyntiä koskevat säännökset sisällytettäisiin oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (ROL) 5 b lukuun. Oikeudenkäynti olisi järjestettävä 30 päivän kuluessa asian vireilletulosta eli tuomioesityksen saapumisesta tuomioistuimen kansliaan. Syyttäjällä ja vastaajalla olisi poikkeukseton läsnäolovelvollisuus tunnustamisoikeudenkäynnissä.¹²⁸

Tunnustamisoikeudenkäynnissä tutkittaisiin tuomioistuimen toimesta epäillyn antaman tunnustuksen pätevyys ja vapaaehtoisuus sekä todistusvoimaisuus. Tuomioistuimen tulisi myös varmistaa, että vastaaja on ymmärtänyt antamansa tunnustuksen merkityksen. Mikäli tuomioistuin tämän jälkeen päätyisi syyksilukevaan ratkaisuun, tuomittava rangaistus olisi tuomioesityksen

¹²⁵ OMML 26/2012, s. 53 – 53; HE 58/2013 vp, 24 – 25.

¹²⁶ OMML 26/2012, s. 54 – 55; HE 58/2013 vp, s. 24 – 25.

¹²⁷ OMML 26/2012, s. 50 ja 55.

¹²⁸ OMML 26/2012, s. 16, 50 ja 57; HE 58/2013 vp, s. 29.

mukainen. Tuomioistuimen tulisi vapaalla todistusharkinnalla todeta, että vastaaja on syyllistynyt tuomioesityksessä tarkoitettuun rikokseen. Tuomioistuin olisi kuitenkin sidottu rikosnimikkeeseen, eikä voisi syyksilukea rikoksen lievempää tai törkeämpää tekemuotoa. Jos vastaaja peruuttaisi antamansa tunnustuksen tai suostumuksen taikka tuomioistuin katsoisi tunnustuksen tai suostumuksen pätemättömäksi, olisi käsillä este tuomion antamiselle.¹²⁹

6.3.4 Soveltamisedellytykset

Syyteneuvottelua koskevien säännösten ehdotetaan soveltuvan rikoksiin, joista ei ole säädetty ankarampaa rangaistusta kuin kuusi vuotta vankeutta. Rangaistuksen enimmäisrajaksi työryhmä on esittänyt kuutta vuotta siitä syystä, että talousrikosten lisäksi menettelyn käyttöalaan soveltuisivat muun muassa törkeän laittoman maahantulon järjestämisen, törkeän parituksen, ihmiskaupan, törkeän rahanpesun sekä ammattimaisen kätkemisrikoksen tunnusmerkitöt täyttävät teot. Esitettyä törkeämpien rikosten osalta syyteneuvottelua ei ole pidettävänä perusteltuna epäillyn oikeusturva sekä yleiseen ja yksityiseen etuun liittyvät näkökohdat huomioiden. Kuuden vuoden enimmäisrangaistuksesta huolimatta syyteneuvottelua ei kuitenkaan voisi soveltaa rikoslain 21 luvun henkeen tai terveyteen kohdistuviin rikoksiin eikä rikoslain 20 luvun seksuaalirikoksiin, jotka loukkaavat seksuaalista itsemäärämisoikeutta taikka kohdistuvat lapsiin. Näiden rikosten luonteen vuoksi syyteneuvottelun käyttöä ei mietinnössä ole pidetty hyväksyttävänä, vaikka edellä mainitut rikokset useimmiten prosessiketjunsä pitkäkestoisuuden ja monimutkaisuuden osalta soveltuisivatkin syyteneuvottelun käyttöalaan.¹³⁰

¹²⁹ OMML 26/2012, s. 16, 50, 57 ja 60 – 61; HE 58/2013 vp, s. 14 – 15 ja 30 – 32.

¹³⁰ OMML 26/2012, s. 16 ja 38 – 39; HE 58/2013 vp, s. 14.

6.4 Katsaus ulkomaisiin menettelyihin

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on lähtökohtaisesti pitänyt Euroopan ihmisoikeusopimuksen oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskevan 6 artiklan nojalla hyväksyttävänä menettelyjä, joissa tekonsa tunnustaneelle vastaajalla tuomitaan lievempi rangaistus normaalia oikeudenkäyntiä kevyemmässä tuomioistuinmenettelyssä. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on katsonut, että eurooppalaisissa rikosoikeusjärjestelmissä esiintyy yleisesti plea bargain -tyyppisiä järjestelyjä.¹³¹

Kansainväliseen katsaukseen valikoitui mukaan pohjois-eurooppalaisista valtioista Latvia, Norja sekä Viro. Todettakoon, että länsinaapurillamme Ruotsilla ei ole syyteneuvottelujärjestelmää.¹³² Vaikka Yhdysvaltojen erilainen common law -järjestelmä ei tee vertailusta täysin yhdenmukaista, on osiossa haluttu käydä läpi Yhdysvaltain plea bargain -järjestelmän peruspiirteet. Nykyiset sopimusmenettelyt pohjautuvat ajatukseltaan tähän Yhdysvaltain järjestelmään, vaikka valtiokohtaisia variaatioita menettelyjen toteutuksessa esiintyy.

6.4.1 Yhdysvallat

Yhdysvaltojen perustuslaissa taataan syytetylle oikeus valamiesoikeudenkäyntiin, joka ei kuitenkaan koske lievimpiä rikosasioita. Prosessiekonomisten syiden pakosta on muotoutunut sopimukseen perustuva menettely raskaan oikeudenkäynnin sivuuttamiseksi. Yhdysvaltain liittovaltion korkein oikeus on hyväksynyt sopimusmenettelyt ja katsonut, ettei plea bargain ole vastoin Yhdysvaltain perustuslakia. Syytetty voi pätevästi luopua oikeudestaan valamiesoikeudenkäyntiin sekä oikeudestaan olla todistamatta itseään vastaan.¹³³

Yhdysvaltain plea bargain -järjestelyistä ei pääsääntöisesti säädetä laissa, sillä menettelytavat ovat kehittyneet yksinomaan oikeuskäytännössä. Poikkeuksena on kuitenkin liittovaltion oikeus (The Federal Rules of Criminal Procedure).

¹³¹ OMML 26/2012, s. 25 – 26; HE 58/2013 vp, s. 10.

¹³² OMML 26/2012, s. 29.

¹³³ OMML 26/2012, s. 26.

Vaikka liittovaltion korkein oikeus on hyväksynyt plea bargain -järjestelyt, on tiettyjen rikosten osalta säädetty kielto tehdä sopimusta tai rikoksesta on säädetty tuomittavaksi pakottava seuraamus, josta ei voida poiketa.¹³⁴

Yhdysvalloissa on käytössä kolme variaatiota plea bargain -menettelystä. Varsinainen *plea bargain* tarkoittaa sopimusta, jossa tunnustuksesta seuraa lievempi rangaistus joko rangaistuslajin sisällä tai rangaistuslajin muodossa. *Charge bargain* perustuu syyttäjän sitoumukseen syyttää ainoastaan tietyistä vastaajan tekemistä rikoksista tämän antamaa tunnustusta vastaan. Syyttäjän on mahdollista syyttää myös lievemmästä tekemuodosta kuin teossa on ollut kyse. *Fact bargain* koskee syytteestä sopimista niistä tosiseikoista, joihin syyttäjä syytteensä tueksi vetoaa tai joilla on merkitystä rangaistusta mitattaessa.¹³⁵

Mikäli vastaaja valmisteleivassa istunnossa tunnustaa tekonsa, tuomioistuin määrää rangaistuksen pääsääntöisesti syyttäjän ehdotuksen mukaisena. Valmisteleivassa istunnossa tuomioistuin myös kontrolloi syyttäjän toimintaa sopimusmenettelyssä sekä vastaajan tunnustuksen vapaaehtoisuutta ja aitoutta. Tuomioistuimen tehtävänä on varmistaa, että vastaaja on selvillä tunnustuksensa seurauksista.¹³⁶

6.4.2 Latvia

Latvian rikosprosessilaissa säädetään syyttäjän mahdollisuudesta tehdä sopimus rikosasian vastaajan kanssa joko omasta tai puolustuksen aloitteesta. Jos vastaaja hyväksyy sopimusmenettelyn soveltamisen, syyttäjä laatii sopimusluonnoksen ajamastaan syytteestä, teon oikeudellisesta arvioinnista sekä vahingonkorvausten määrästä. Mikäli vastaaja hyväksyy sopimusluonnoksen, osapuolet voivat neuvotella tuomioistuimelle esitettävän rangaistuksen laadusta ja määrästä.¹³⁷

¹³⁴ OMML 26/2012, s. 27.

¹³⁵ OMML 26/2012, s. 27.

¹³⁶ OMML 26/2012, s. 27.

¹³⁷ OMML 26/2012, s. 32 – 33.

Syyttäjän tulee toimittaa allekirjoitettu sopimus tuomioistuimelle ja infomoida sopimukseen johtaneista olosuhteista sekä esittää käytettävissä oleva esitutkimusmateriaali ja syyllisyyttä tukevat todisteet. Tuomioistuimen on tutkittava sopimuksen lainmukaisuus ja aloitettava rikosasian käsittely sopimusmenettelyssä 21 päivän kuluessa. Tuomioistuin käsittelee asian yhden tuomarin kokoonpanossa. Järjestettävässä oikeudenkäynnissä tuomioistuin tiedustelee vielä osapuolten suhtautumista sopimukseen sekä varmistaa syytetyn ymmärtävän sopimuksen sisällön sekä sen seuraukset. Vastaajalla on vielä oikeudenkäynnin kuluessa oikeus olla hyväksymättä sopimusta. Tällöin tuomioistuin lähettää asian syyttäjälle täydennettäväksi normaalia rikosprosessia varten. Langettavassa tuomiossa tuomioistuin toteaa hyväksyvänsä sopimuksen.¹³⁸

6.4.3 Norja

Norjassa on tavanomaista oikeudenkäyntiä kevyempi menettely, jonka käyttö edellyttää, että vastaaja on aukottomasti tunnustanut tekonsa, ja teosta voi seurata enintään 10 vuoden vankeusrangaistus. Tunnustamisen lisäksi syyttäjällä tulee kuitenkin olla muutakin syytettyä tukevaa näyttöä. Mahdollisen asianomistajan suostumusta menettelyn käyttöön ei vaadita eikä häntä kutsuta istuntoon paikalle. Asianomistajan vahingonkorvausvaade voidaan kuitenkin tässä yhteydessä käsitellä, mikäli se on riidaton.¹³⁹

Tunnustamismenettelyssä annettavaa tuomiota lievennetään joko lievemmän rikoslajin valinnalla tai varsinaisen rangaistuksen alentamisella. Norjan valtakunnansyyttäjän antaman ohjeen mukaan myös kyseisen rikoslajin rangaistusminimi voidaan alittaa. Rangaistuksen lievennystä harkittaessa merkityksellistä on se, missä prosessin vaiheessa tunnustus on annettu ja mitkä ovat tunnustuksen prosessiekonomiset vaikutukset.¹⁴⁰

---

¹³⁸ OMML 26/2013, s. 33 – 34.

¹³⁹ OMML 26/2012, s. 28.

¹⁴⁰ OMML 26/2012, s. 28.

Epäillyn tulee olla tietoinen tunnustamisen merkityksestä sekä sen vaikutuksesta lieventävänä seikkana. Kun tapauksen konkreettiset tosiseikat ovat tiedossa, epäiltyä on lisäksi informoitava teon normaalirangaistuksesta sekä rangaistuksen lievennyksestä, johon syyttäjä on valmis sitoutumaan. Syytetyn tulee olla etukäteen tietoinen myös siitä, ettei tuomioistuin ole lain mukaan sidottu sopimukseen.¹⁴¹

6.4.4 Viro

Virossa niin sanotun sopimusmenettelyn käyttö edellyttää, että rikosasian kaikki vastaajat sekä mahdollinen asianomistaja suostuvat kirjallisesti sopimusmenettelyyn. Tavanomaisesti syyttäjä tekee aloitteen sopimusmenettelyn käyttämiseksi, jolloin syyttäjä, vastaaja sekä tämän avustaja neuvottelevat sopimuksen teon oikeudellisesta luonteesta, aiheutetun vahingon laajuudesta sekä rangaistuksesta. Sopimusmenettelyssä vastaaja ei tunnusta syyllisyyttään, vaan sopimus koskee teon oikeudellista arviointia. Syyllisyys jää ikään kuin lausumattomaksi taustaoletukseksi.¹⁴²

Tuomioistuimen tehtävänä on tutkia esitutkintapöytäkirjan ja tehdyn kirjallisen sopimuksen pohjalta voidaanko kyseinen rikosasia käsitellä sopimusmenettelyssä. Mikäli asia ei sovellu sopimusmenettelyyn esimerkiksi sen vuoksi, että sopimus koskee väärää tekoa tai rangaistus ei ole asianmukainen, tuomioistuin ei oma-aloitteisesti voi muuttaa sopimusta. Tällöin asia on palautettava takaisin syyttäjälle, joka tekee uuden sopimuksen tai toimittaa asian käsiteltäväksi toisessa menettelyssä. Mikäli asian käsittely jatkuu sopimusmenettelyssä, tuomioistuin kutsuu osapuolet käsittelyyn, jossa vastaajalta tiedustellaan, onko hän ymmärtänyt sopimuksen sisällön sekä haluaako hän edelleen tehdä sopimuksen. Jos vastaajan kanta on myönteinen, tuomioistuin vahvistaa laaditun sopimuksen tuomiolla.¹⁴³

---

¹⁴¹ OMML 26/2012, s. 29.

¹⁴² OMML 26/2012, s. 31.

¹⁴³ OMML 26/2012, s. 31 – 32.

Laissa ei ole suoraan säädetty mahdollisuutta alentaa rangaistusta, mutta oikeuskäytäntö on kuitenkin osoittanut sopimusmenettelyn tuomioiden olevan lievempiä kuin tavanomaisessa oikeudenkäynnissä. Sopimusmenettelyssä annettujen tuomioiden osalta ei ole yleistä valitusoikeutta. Ainoastaan vastaajalla on oikeus valittaa tuomiosta prosessuaalissilla perusteilla sekä tuomioistuimen väärän lainsoveltamisen perusteella.¹⁴⁴

6.5 Menettelyn vaikutukset

Työryhmä on katsonut mietinnössä esitettyjen ehdotusten myönteisten vaikutusten ulottuvan koko rikosprosessiketjun laajuudelle – esitutinnan rajoittaminen tunnustuksen johdosta vähentäisi poliisin, syyttäjän sekä tuomioistuimen työmäärää menettelyn soveltamisalaan lukeutuvien tekojen osalta.¹⁴⁵

Esitutkintavaiheessa poliisin käyttämät henkilöresurssit sekä muut voimavarat vähentyvät sen seurauksena, ettei useista teoista koostuvia rikoskokonaisuuksia tai yhden teon osatekoja tutkita samassa laajuudessa. Erityisesti on katsottu, että työpanos vähenee todistajina kuultavien henkilöiden, kirjallisen materiaalin hankkimisen sekä pakkokeinojen käyttämisen osalta. Tämä vaikuttaisi suoraan esitutinnan kokonaiskeston ajalliseen lyhenemiseen. Toisaalta on muistettava se, että menettelyyn liittyvät neuvottelut rikoksesta epäillyn, tämän avustajan ja syyttäjän kanssa vaativat kuitenkin omat resurssinsa.¹⁴⁶

Syyttäjien työmäärään ei alkuvaiheessa suoranaisesti tule vähennystä, sillä syyttäjien on oltava aktiivisesti ja tiiviisti mukana esitutinnan aikana rajoittamispäätösten osalta. Toisaalta prosessin myöhemmästä vaiheesta jäävät pois varsinainen syyteharkinta sekä oikeudenkäynti ja muutoksenhaku, joissa kaikissa syyttäjällä muuten olisi keskeinen rooli. Tuomioesitysten laatiminen tulisi lisäämään jossain määrin syyttäjän työtä syyteharkintavaiheessa. Vastapainoksi tuomioesityksen pohjalta käytävä tunnustamisoikeudenkäynti

¹⁴⁴ OMML 26/2012, s. 31 – 32.

¹⁴⁵ OMML 26/2012, s. 42; HE 58/2013 vp, s. 16.

¹⁴⁶ OMML 26/2012, s. 42; HE 58/2013 vp, s. 16.

edellyttäisi syyttäjältä vähäisempää työpanosta oikeudenkäyntiin valmistautumisessa sekä itse oikeudenkäynnissä muun muassa siksi, että syytettä tukevan näytön esittäminen olisi huomattavasti vähäisempää verrattuna rikosasian normaaliin pääkäsittelyyn.¹⁴⁷

Tuomioistuimien työmäärään kohdistuisi välitön vaikutus, sillä esitutkinnan ulkopuolelle rajatut asiat eivät tule tuomioistuimien käsiteltäviksi. Tunnustamisoikeudenkäynnin ja tuomioesityksen pohjalta annettavan tuomion laatiminen ei edellyttäisi tuomioistuimelta vastaavaa työpanosta kuin normaalissa rikosasian pääkäsittelyssä, mikä osaltaan vähentäisi pääkäsittelyyn käytettävää aikaa. Tämä taas vapauttaisi tuomioistuimen resursseja muihin tehtäviin. Lisäksi työryhmä on pitänyt todennäköisenä, että tunnustamisoikeudenkäynneissä annettaviin tuomioihin kohdistettaisiin muutoksenhakua vain harvoissa poikkeustapauksissa. Näkemys on perustunut kirjallista menettelyä (ROL 5 a) koskeviin tilastotietoihin, joista on ilmennyt kyseisessä menettelyssä annettujen tuomioiden alhainen muutoksenhakuprosentti.¹⁴⁸

---

¹⁴⁷ OMML 26/2012, s. 42 – 43; HE 58/2013 vp, s. 16.

¹⁴⁸ OMML 26/2012, s. 42; HE 58/2013 vp, s. 16.

7 ARVIOINTIA JA JOHTOPÄÄTÖKSIÄ

7.1 Esitutkintayhteistyöstä

Esitutkintayhteistyön merkitystä on korostettu useassa lähteessä aina laki-, perustuslaki- ja hallintovaliokunnan lausuntoja myöten.¹⁴⁹ On esitetty, että poliisin taktinen ja tutkinnallinen osaaminen yhdessä syyttäjän oikeustieteellisen tietämyksen ja näytön arvioinnin kanssa olisi omiaan lisäämään prosessin nopeutumista. Tämä on ollutkin yksi uudistettujen säännösten tavoitteista.¹⁵⁰

Jyrki Virolainen on tyylilleen uskollisena kuitenkin kritisoinut voimakkaasti uusia esitutkintayhteistyön säännöksiä liian heppoisiksi. Virolaisen mielestä laaditut 3 pykälää osoittavat, ettei aihetta ole ollut tarkoituskaan käsitellä ja säännellä kattavasti. Uudet säännökset eivät Virolaisen näkemyksen mukaan ole pakottavia, ja hän pitääkin käsittämättömänä, että *Nissinen* on ylistänyt säännöksiä ”käänteentekeviksi”. Perustuslakivaliokunta on yhtynyt Virolaisen näkemykseen ja lausunut, että yhteistyötä koskevien säännösten tulee olla ehdotettua velvoittavampia ja täsmällisempiä.¹⁵¹

Ilman käytännön kokemusta on jokseenkin mahdotonta arvioida millaiseksi esitutkintayhteistyö uusien säännösten pohjalta muotoutuu. Kuten edellä on jo todettukin, riippuu pitkälti henkilöistä ja heidän välisistä henkilökemioistaan kuinka tiivistä esitutkintayhteistyö syyttäjän ja poliisin välillä on. Vaikutusta on myös sillä, kuinka merkityksellisenä osapuolet pitävät yhteistyötä. Jo nykyisellään, ilman säännösten tukea, esitutkintayhteistyö on henkilökemioiden kohdatessa huomattavasti tiiviimpää ja toimivampaa kuin voimaantulevat säännökset edes edellyttävät. Tämänkaltainen yhteistyö säilynee ennallaan uusista säännöksistä riippumatta. Ongelmallisempia ovat varmasti tilanteet, joissa yhteistyö ei toimi lainkaan. Tältä osin on mielestäni aihetta yhtyä Virolaisen sekä perustuslakivaliokunnan näkemykseen. Täsmällisemmillä ja velvoittavammilla yhteistyösäännöksillä olisi mielestäni mahdollista turvata esitutkintayhteistyön toimivuus myös sellaisissa tilanteissa, joissa molempiin

¹⁴⁹LaVM 44/2010 vp; PeVL 66/2010 vp; HaVL 50/2010 vp.

¹⁵⁰OMML 47/2010, s. 51.

¹⁵¹Virolainen 2012, 662; PeVL 66/2010 vp.

suuntiin vaikuttava yhteistyö ei synny automaattisesti syyttäjää ja poliisia edustavien henkilöiden välillä.

Tutkinnanjohtajuuskysymys on esitutkinnan rajaamisen näkökulmasta katsottuna merkityksetön. Jo nykyisten säännösten nojalla vallitseva tilanne on se, että virallinen syyttäjä tekee oikeustieteellisen tietämyksensä nojalla viimekätiset päätökset rajaamistoimenpiteistä. Näin ollen esitutkinnan rajaamismenettelyt eivät edellytä toimiakseen syyttäjän aseman muuttamista tutkinnanjohtajaksi. Tällä järjestelyllä ei myöskään saavutettaisi muuta lisäarvoa.

7.2 Esitutkinnan rajoittamisesta

Kuten yleistä ja yksityistä etua koskevassa osiossa on todettu, esitutkinnan rajoittaminen ei toteuta rikosoikeudelliselle järjestelmälle asetettuja tavoitteita yleisestäävyyden näkökulmasta tarkasteltuna. Esitutkinnan rajoittamispäätös ei ole syyksilukeva ratkaisu eikä päätöksellä siten voida osoittaa yhteiskunnan moitetta ja paheksuntaa epäillyn teon johdosta.¹⁵² Tämän vuoksi onkin perusteltua aihetta esittää kysymys siitä, voidaanko esitutkinnan rajoittamista pitää ylipäätään hyväksyttävänä menettelynä.

Rajoittamisperusteet nojautuvat osaltaan yleisiin seuraamusluonteisiin syyttämättäjättämisperusteisiin (ROL 1:7 ja 1:8). Luontevaa onkin ajatella syyttämättäjättämispäätös eräänlaisena rinnasteisena vaihtoehtona esitutkinnan rajoittamiselle, vaikka ne eivät kaikissa tilanteissa olekaan täysin samanarvoisia ratkaisuja. Syyttäjän syyteharkinnan päätteeksi tekemää syyttämättäjättämispäätöstä edeltää aina loppuunsooritettu esitutkinta, jossa rikos ja teko-olosuhteet on mahdollisimman kattavasti selvitetty. Tämä edellyttää tietoisuutta myös epäillyn tekijän henkilöllisyydestä, kun taas esitutkinnan rajoittaminen on vähäisyysperusteella mahdollista silloinkin, kun tekijä ei ole poliisin tiedossa. Seuraamusluonteisessa syyttämättäjättämispäätöksessä syyttäjä ottaa auktoritatiivisesti kantaa tekijän syyllisyyteen siten, että päätös on syyksilukeva. Tämä onkin merkittävä ero rajoittamispäätökseen verrattuna. Näiden seikkojen

---

¹⁵² VKS:2007:2

valossa esitutkinnan rajoittamispäätös ei täytä rikosprosessin tehtävää oikeusriitojen lopettajana ja yhteiskuntarauhan ylläpitäjänä samalla tavoin kuin seuraamusluonteinen syyttämättäjättäminen.¹⁵³

Ylevä ei näe esitutkinnan rajoittamista ongelmallisena yleisprevention kannalta, vaan pikemminkin sen puolesta toimivana. Rajoittamismenettely säästää rikosprosessikoneiston kaikkien toimijoiden tunnetusti rajallisia resursseja, jolloin voimavaroja voidaan käyttää vakavamman ja yhteiskunnan kannalta haitallisemman rikollisuuden torjuntaan ja paljastamiseen. Tällöin kiinnijäämistodennäköisyys vakavien rikosten osalta lisääntyisi, mikä olisi omiaan lisäämään ankarien rangaistusten pelotevaikutusta. On myös oikeussosiologinen fakta, että yhteiskunnassa vallitsee aina niin kutsuttu harmaa alue; vaikka jokin toiminta muodollisesti täyttäisi rangaistavan teon tunnusmerkistön, tekoja "siedetään" niihin puuttumatta. Ylevä kuitenkin huomauttaa, että mikäli esimerkiksi kaikki alle 20 euron arvoiseen omaisuuteen kohdistuvat näpistykset jätettäisiin kategorisesti vähäisinä tutkimatta, tarkoittaisi tämä yleisestäävyyden näkökulmasta käytännössä tekojen dekriminialisointia.¹⁵⁴

Edellä esitettyjen seikkojen pohjalta seuraamusluonteinen syyttämättäjättäminen vaikuttaa omasta mielestäni hyväksyttävämmältä ja oikeudenmukaisemmalta menettelytavalta. Kehityksen kulku on kuitenkin ollut täysin päinvastainen. Helsingin syyttäjänvirastossa esitutkinnan rajoittamispäätösten määrä on ollut jatkuvassa kasvussa viimeisten vuosien aikana. Samanaikaisesti syyttämättäjättämispäätösten määrä on vähentynyt. Tämä ilmiö lienee ollutkin rajoittamismenettelyn yhtenä tavoitteena.

Esitutkinnan rajoittamismenettelyn arvioinnissa on edellä mainitun lisäksi otettava huomioon myös voimakkaimmin sen taustalla vaikuttava tekijä: prosessitaloudellisuus eli resurssien tarkoituksenmukainen kohdentaminen. Resurssien säästämiseksi ja suurimman hyödyn saavuttamiseksi rikosasia tulisi ratkaista mahdollisimman aikaisessa vaiheessa. Kuten edellä on esitetty, esitutkinta voidaan rajoittaa niin, ettei varsinaista tutkintaa edes aloiteta. Tällöin resursseja säästyy niin esitutkinta-, syyttäjä- kuin tuomioistuinviranomaisiltakin.

---

¹⁵³ VKS:2007:2

¹⁵⁴ Ylevä 2013.

Tämä on merkittävä ero verrattuna seuraamusluonteiseen syyttämättäjättämiseen, joka edellyttää aina esitutkinnan toimittamista kokonaisuudessaan. Nissinen arvioi, että jonkin verran syyttäjät vieläkin tekevät syyttämättäjättämispäätöksiä sellaisissa tilanteissa, joissa olisi ollut perusteltua tehdä rajoittamispäätös jo aikaisemmassa vaiheessa. Myös tilastot tukevat tätä näkemystä.¹⁵⁵

Matti Nissisen mukaan menettelyllä on jo saavutettu merkittäviä resurssi-säästöjä ilman, että oikeusturva sekä rikosvastuun toteuttamisvoima ovat heikentyneet.¹⁵⁶ Esimerkiksi Helsingin syyttäjänvirastossa on kahtena viime vuonna tehty lähemmäs kolme tuhatta esitutkinnan rajoittamispäätöstä per vuosi. Tämän luvun valossa asiaa voi ajatella käänteisesti: mikä olisikaan jo pelkästään esitutkintaviranomaisten suorittamien toimenpiteiden ja työtuntien määrä, jos lähes kolmesta tuhannesta rikosasiasta olisi rajoittamisen sijaan suoritettu esitutkinta kuulusteluineen ja pöytäkirjojen laatimisineen. Vaikka seuraamusluonteinen syyttämättäjättäminenkin saa tuekseen vakuuttavia perusteluja, itse kannatan esitutkinnan rajoittamismenettelyä nimenomaan prosessitaloudellisuutensa puolesta. On väistämätön tosiasia, etteivät nykyiset resurssit riitä kaikkien niiden rikosten ja rikkomusten selvittämiseen, joita yhteiskunnassa tapahtuu.

Työssäni olen kiinnittänyt huomiota siihen, että etenkin vähäisyysperusteen soveltamisalaan kuuluu lukuisia tapauksia, joita on toisinaan vaikea mieltää edes rikoksiksi. Rikosilmoitus on esimerkiksi erään talon asukkaan toimesta kirjattu tapahtuneesta, jossa kotihoitopalvelun auto oli hoitokäynnin ajaksi pysäköity kerrostalon piha-alueelle, jossa on pysäköintikieltoa osoittava liikennemerkki. Rikosasia rajoitettiin sittemmin vähäisyysperusteella. Uskoakseni tämänkaltaisissa tapauksissa myös lakimieskoulutusta vailla olevat tavalliset kansalaiset voivat yhtyä siihen näkemykseen, että tämänlaatuisten tapahtumien tutkinta on resurssien tuhlaamista.

Vaikka nykyinen kehitys pakottaa jatkuviin resurssien säästötoimenpiteisiin, ei esitutkinnan rajoittamismenettelyä ole enää juurikaan varaa laajentaa tai

---

¹⁵⁵ Nissinen 2013.

¹⁵⁶ Nissinen 2013.

kehittää. *Ylevän* kokemuksen mukaan jo nykyiselläänkin esitetään rajoitettavaksi sellaisia juttuja, jotka eivät menettelyyn edellytysten puuttuessa sovellu. Ylevä painottaa sitä, että lain lähtökohta on kuitenkin esitutkintapakko. Hänen nähdäkseen laissa on jo olemassa kaikki sellaiset poikkeukset, joita voidaan pitää perusteltuina.¹⁵⁷ Syyteneuvottelua koskevaan hallituksen esitykseen HE 58/2013 sisältyy uusi mahdollisuus esitutkinnan rajoittamiseen tunnustamisen perusteella. Nissinen pitää tätä loogisena ja perusteltuna lisänä nykyiseen systeemiin; myös siinä tapauksessa, vaikkei varsinaista syyteneuvottelua lakiin saataisikaan.¹⁵⁸

Esitutkinnan rajoittamiseen liittyvänä ongelmana voidaan pitää rajoittamiskäytännön epäyhtenäisyyttä, mikä voi näkyä jo yhden rikoslajin sisällä. Perusoikeusnäkökulmasta tarkasteltuna kysymys on siitä, miten ihmisten yhdenvertaisuus toteutuu lain eli tässä tapauksessa syyttäjän edessä. Ero rajoittamiskäytännössä näkyy etenkin suurten ja pienten paikkakuntien välillä. Maaseudulla syytteeseen ja tuomiolle asti etenee juttuja, jotka esimerkiksi Helsingissä rajautuisivat automaattisesti täysimittaisen rikosprosessin ulkopuolelle. Epäyhtenäisyyden vähentämiseksi Valtakunnansyyttäjänvirasto seuraa eri virastojen ratkaisuprofileja ja tehdyistä havainnoista keskustellaan virastopäälliköiden kokouksissa sekä syyttäjäkoulutuksissa.¹⁵⁹

Ylevän omien kokemusten perusteella tutkinnanjohtajat tekevät jonkin verran turhia rajoitusesityksiä, joita syyttäjä ei pysty hyväksymään. Usein kyse on jutuista, joita ei selvästikään haluta tutkia työmäärän tai oikeudellisen epäselvyyden vuoksi. Asian tulee kuitenkin olla näytöllisesti ja oikeudellisesti siinä määrin selvä, että syyttäjä voi ottaa kantaa siihen onko rajoittamisen edellytykset olemassa. Päätöksen tueksi on oltava olemassa tietyt faktat, eikä esitutkintaa saa lopettaa liian ajoissa, vaikka kyseessä onkin esitutkinnan rajaaminen. Se, missä vaiheessa rajoitusesitys tehdään, onkin merkityksellinen kysymys. Ylevä pitääkin jossain määrin ongelmallisena, etteivät edellä kerrotut seikat ole tutkinnanjohtajille täysin selviä.¹⁶⁰

---

¹⁵⁷ Ylevä 2013.

¹⁵⁸ Nissinen 2013.

¹⁵⁹ Nissinen 2013; Ylevä 2013.

¹⁶⁰ Ylevä 2013.

Tutkielmaa tehdessäni olen havainnut esitutkinnan rajoittamista koskevaa kirjallisuutta ja ohjeistusta olevan niukasti. Rajoittamispäätösten vuosittaiset lukumäärät huomioiden on mielestäni aihetta pitää rajoittamismenettelyä jo merkittävänä osana rikosprosessia, joten näen materiaalin vähäisyyden suurena epäkohtana.

Valtakunnansyyttäjänvirasto on laatinut kaksi esitutkinnan rajoittamista koskevaa yleisohjetta, joista viimeisin on alkuvuodelta 2007. Ohjeistusten tietoaines on mielestäni jäänyt teoreettiseksi lakitekstin mukailuksi ja syyttäjiltä saamieni kommenttien mukaan ohjeiden käyttöarvo on ollut jokseenkin vähäinen. Helsingin syyttäjänvirastossa *kihlakunnansyyttäjä Lasse Ylevä* on laatinut käytössä olevan ohjeluonnoksen rajoittamisesitysten ja -päätösten perustelemisesta. Ohje on alunperin ollut suunnattu poliisin käyttöön, sillä ohjeistuksen laatimisen taustalla on ollut tutkinnanjohtajien epätietoisuus siitä, millä seikoilla rajoittamisesityksiä tulisi ylipäättään perustella. Ohjeessa on kunkin rajoittamisperusteen osalta käyty läpi siihen liittyvä lakiteksti sekä muutamia tyypillisimpiä rikosnimikkeitä, joita on havainnollistettu konkreettisin esimerkein ja perustelufraasein. Kaikkia edellä mainittuja ohjeita omassa työssäni käyttäneenä pidän ehdottomasti käyttökelpoisimpana tätä Ylevän laatimaa ohjetta, jossa on suuntaa antavia ja soveltamiskelpoisia käytännön esimerkkejä.

Toki on muistettava, että rajoittamispäätös perustuu aina kokonaisharkintaan eikä kovin yksityiskohtaisten ja kattavien ohjeiden laatiminen siten ole edes mahdollista. Mielestäni olisi kuitenkin syytä laatia Helsingin syyttäjänviraston sisäisen ohjeluonnoksen kaltainen laajempi ohjeistus myös valtakunnallisesti. Tarkoituksenmukaisinta olisi osoittaa ohjeistus myös poliisilaitosten käyttöön. Nykyistä informatiivisemmän ohjeen avulla laskettaisiin entisestään kynnystä käyttää esitutkinnan rajoittamista siihen soveltuvissa tilanteissa. Näkisin tämän myös olevan yksi varteenotettava keino lisätä rajoittamiskäytännön yhtenäisyyttä sekä poistaa edellä mainittuja ongelmakohtia. Yhtenäinen ja yhdenmukainen valtakunnallinen käytäntö olisi omiaan myös lisäämään menettelyä kohtaan tunnettavaa luottamusta.

7.3 Syyteneuvottelusta

Kuten jo edellä on tuotu esiin, kysymys syyteneuvottelusta on kiistanalainen. Keskustelu aiheesta on käynyt vilkkaana sen jälkeen, kun Oikeusministeriö lähes neljä vuotta sitten ensimmäisen kerran arvioi laatimassaan arviomuistiossa kyseisen menettelyn soveltumista nykyiseen lainsäädäntöön ja käytäntöön. Lähtökohtaisesti suhtautuminen on ollut kielteistä. Lainoppineiden keskuudessa asiaa on perusteltu yksinkertaisesti menettelyn soveltumattomuudella suomalaiseen oikeusjärjestelmään. Alkuperäinen blea pargain kun on kehittynyt täysin toisenlaisessa oikeusjärjestelmässä ja -kulttuurissa. Myös maallikoiden yleinen oikeustaju on vaikuttanut sotivan ajatusta vastaan. Seuraavassa pyrin tarkastelemaan pääasiassa vain menettelyä vastaan puhuvia seikkoja, sillä syyteneuvottelun kiistattomat prosessiekonomiset hyödyt ovat tuotu esiin jo aiemmin menettelyn vaikutuksia arvioitaessa.

Ylevän mielestä kysymys syyteneuvottelun soveltumisesta suomalaiseen oikeusjärjestelmään voidaan nähdä yhteiskunta-teoreettisena teoreemana: mitä monimutkaisempi yhteiskunta on, sitä monimutkaisempaa on myös rikollisuus, ja sitä vaikeampaa ja kalliimpaa on tällaisen rikollisuuden torjunta, paljastaminen sekä selvittäminen. Tästä syystä yhteiskunnan on jossain määrin pakko hyväksyä syyteneuvottelun kaltaisia uusia menettelytapoja.¹⁶¹

Nissinen toteaa kärjistetyksi, että melkein mitä tahansa uudistusta voidaan helposti vastustaa väittämällä, ettei se sovi suomalaiseen oikeusjärjestelmään ja traditioon tai sen niin kutsuttuihin peruseriaatteisiin. Jos halutaan uudistaa, ei oikeusjärjestelmää voida nähdä muuttumattomana monoliittina. Oikeusjärjestelmä on yhteiskunnallisen kehityksen ja kehittymisen yksi väline sekä muuttuva ja muutettavissa oleva osa. Nissisen mielestä pitäisi oikeastaan kysyä, miksi suomalaista oikeusjärjestelmää ei voisi täydentää tällä kertaa syyteneuvottelujärjestelmällä, kun sen käyttöönotto mahdollistaisi rajallisten voimavarojen kohdentamisen samaisen järjestelmän kannalta tarkoituksenmukaisella tavalla.¹⁶²

---

¹⁶¹ Ylevä 2013.

¹⁶² Nissinen 2013.

Valtakunnansyyttäjänvirasto on esittänyt painavan ja periaatteellisen vastargumentin siitä, ettei rikosprosessissa tule pyrkiä voimakkaasti operatiivisen tehokkuuden saavuttamiseen, jos tämä edellyttää oikeudenmukaisuuden ja oikeusturvan takeista tinkimistä. Operatiivista tehokkuutta voidaan painottaa erityisesti lievien rikosten kohdalla. Syyteneuvottelun pääasiallinen kohde olisi kuitenkin vakavat rikosasiat, joiden osalta oikeusturvanäkökohdilla tulee olla suurin painoarvo. Rikosprosessin oikeusturvavaatimukseen sisältyy keskeisimpänä periaatteena syyttömän suojaaminen. Epäillyn oikeusturvan kannalta voidaan nähdä ongelmallisena, että esitetystä menettelyssä epäilty joutuu luopumaan oikeudestaan itsekriminointisuoja, eikä hänen kohdistuvaa syyllisyyskysymystä saateta aidosti tuomioistuimen tutkittavaksi. Eduskunnan oikeusasiamies on todennut menettelyn omaksumisen johtavan etäännyttämiseen yhdenvertaisuuden ja ennustettavuuden vaatimuksista.¹⁶³

Syytteistä sopiminen ja siten tuomioistuinvaiheen merkityksen olennainen vähentyminen johtaisi oikeudenkäynnin julkisuusperiaatteeseen liittyvän kontrollin vähentymiseen. On vaarana, että sitä kautta luottamus lainkäyttöön ja sen oikeudenmukaisuuteen heikkenisi. Koko rikosoikeudellisen järjestelmän uskottavuus voi joutua koetukselle, mikäli prosessissa ei enää tavoitella aineellisen totuuden mukaista ratkaisua. Menettelyn omaksuminen johtaa siihen, että rikoksista seuraavat rangaistukset ovat pääsääntöisesti sopimuskytymyksiä eivätkä tuomitut seuraamukset vastaa tekojen todellista rangaistusarvoa. On vaikea nähdä yleisen oikeustajun hyväksyvän sitä, jos erityisesti hyödyillä ja haitoilla pelaavat talusrikolliset saavat riskilaskelmointiinsa perustuvan tunnustamisen avulla normaalirangaistusta lievempiä tuomioita.¹⁶⁴

Ongelmallisena voidaan nähdä myös Suomen yleisesti lievä rangaistuskäytäntö, rangaistuskäytäntöjen epäyhtenäisyys sekä epätietoisuus normaali-rangaistuksesta tietyn rikostyyppin sisällä. Nykyisen oikeuskäytännön mukainen rangaistuksen mittaaminen ei tuo vastaajalle sanottavaa hyötyä syytteen tunnustamisesta. Tämä herättää epäilyjä järjestelmän toimivuuden kannalta. *Ylevä* esittääkin aiheellisen kysymyksen siitä, mitkä ovat syyttäjän

¹⁶³ OMML 47/2010, s. 13, 18 – 19 ja 54.

¹⁶⁴ OMML 47/2010, s. 14, 19, 55, 61 – 62 ja 66.

neuvotteluvallit, kun tuomiot ovat jo nykyisellään maltillisia. On kyseenalaista, suostuuko epäilty tunnustamiseen, jos odotettavissa oleva rangaistus teosta on vain vuoden ehdollinen vankeusrangaistus. Jotta järjestelmä toimisi tarkoitetulla tavalla, tulee syyttäjällä olla aidosti neuvotteluvaraa, jotain mistä tinkiä. Ylevän mielestä parhaimmat neuvotteluedellytykset ovat huumausainerikoksissa, joista Suomessa tuomitaan pohjoismaisittain vertaillen suhteellisen ankaria tuomioita. Jos maksimirangaistukset lähentelevät 7-10 vuotta vankeutta, on selvää, että epäillyn puolella herää kiinnostus tunnustamisen tuomiin lievennyksiin.¹⁶⁵

Lievän rangaistusjärjestelmän lieveneminen entisestään olisi haitallista rikosoikeusjärjestelmän uskottavuuden ja ennakkollisen estävyyden kannalta. Rangaistusten tosiasiallista tehoa pienentää lisäksi suomalainen ehdonalaisjärjestelmä, jonka avulla ehdottoman vankeusrangaistuksen saaneiden ei tarvitse suorittaa koko rangaistustaan vankilassa. Myös yhtenäisrangaistusjärjestelmä ja siihen kuuluvat konkurrenssisäännöt pienentävät käytännössä lähes jokaisen ehdottoman vankeustuomion saaneen rikosentekijän vankeusaikaa.¹⁶⁶

Vaikka syyteneuvottelujärjestelmän prosessiekonomisten vaikutusten on esitetty ulottuvan rikosprosessiketjun kaikkiin vaiheisiin, on syytä kyseenalaistaa sen todellisia vaikutuksia esitutinnan osalta. Esitutkinta on aina rajaamistapauksissakin toimitettava tiettyyn pisteeseen saakka, jotta esitutkintaviranomaisilla olisi riittävän kattava käsitys siitä rikoksesta tai rikoskokonaisuudesta, johon epäilty on syyllistynyt tai ollut osallisena.¹⁶⁷

On myös aiheellinen kysymys, missä määrin tunnustamisen sisällöllisestä paikkansapitävyydestä tulee varmistua. Mitä vakavammasta rikoksesta on kyse, sitä kriittisemmin tulee suhtautua ratkaisun perustamiseen yksinomaan vastaajan omaan tunnustukseen. Mikäli tunnustaminen ei yksin riitä, vaan lisäksi on hankittava muuta tunnustamista tukevaa todistusaineistoa, ei poliisin työmäärä tule millään tavoin merkittävästi kevenemään eikä esitutkintaprosessi nopeutumaan. Vaativissa ja laajoissa asioissa, tyypillisimmin talousrikosjutuissa, esimerkiksi taloudellisten järjestelyiden todellisten tarkoitusten ja

¹⁶⁵ OMML 47/2010, s. 19, 23, 32, 58 ja 62; Ylevä 2013.

¹⁶⁶ OMML 47/2010, s. 19, 23, 32, 58 ja 62.

¹⁶⁷ OMML 47/2010, s. 57.

sisällön selvittäminen edellyttää usein todella kattavaa todisteiden hankkimista. KKO:n työryhmä kuitenkin katsoo, että menettelyn pääpiirteiden riidattomuus voisi olennaisesti nopeuttaa esitutkintaa.¹⁶⁸

Esitutinnan supistaminen lisää riskiä, että esitutinnan aikana usein saatavat tiedot epäillyn muista kuin tutkittavana olevista rikoksista jäävät pimentoon. Ei lienee tarkoituksenmukaista tai hyväksyttävää, että vähäisen rikoksen tunnustamisen seurauksena tutkinta lopetetaan ja tieto epäillyn tai tämän rikoskumppanin samaan kokonaisuuteen liittyvistä tai muista rikoksista jää saamatta. On vaarana, että organisoitu kansainvälinen rikollisuus jää enenevässä määrin tutkinnan ulkopuolelle. Etenkin monitahoisissa talousrikoksissa suoritetaan esitutinnan aikana aktiivista rikoshyödyn jäljittämistä, joka kohdistetaan myös epäillyn lähipiiriin. Syytteestä sopimisjärjestelmä mahdollistaisi sen, että piilotettu tai kätkeyty omaisuus eli osa rikoshyödystä jäisi tulematta ilmi, kun epäillyn antama tunnustus keskeyttäisi esitutkinnan.¹⁶⁹

Oma kysymyksensä on myös rikoksesta epäillyn motiivit syytteestä sopimiseen. On olemassa mahdollisuus, että vaikuttimet ovat hylättäviä. Epäilty voi esimerkiksi pyrkiä suojelemaan rikokseen todellisuudessa syyllistynyttä tunnustamalla toisen tekemän rikoksen tai estämään laajemman rikoskokonaisuuden esiintulemisen sekä rikoskumppaneiden kiinnijäämisen. Kehitys voi laajimmillaan johtaa siihen, että rikolliset suunnittelevat rikoskokonaisuudet alusta lähtien syytteestä sopimisen mahdollisuutta silmällä pitäen ja järjestelmää hyväksikäyttäen.¹⁷⁰

7.4 Yhteenveto

Edellä on tarkasteltu esitutkinnan rajaamista esitutkintalakiin sisältyvien rajoittamissäännösten sekä syyteneuvottelua koskevien säännösten valossa. On kiistatonta, että esitutkinnan rajaamisen menettelyt ovat tarpeen nykyisessä yhteiskunnassa rajallisten resurssien tarkoituksenmukaiseksi kohdentamiseksi. Esitutkinnan rajoittamisjärjestelmä on käytännössä todettu

¹⁶⁸ OMML 47/2010, s. 31, 48 ja 55.

¹⁶⁹ OMML 47/2010, s. 57, 66 ja 80.

¹⁷⁰ OMML 47/2010, s. 57.

prosessieconomiseksi ja toimivaksi menetelmäksi, vaikka voidaankin esittää vasta-argumentteja myös sen hyväksyttävyydestä. Käytettävissä olevat rajoitusperusteet ovat säännelty kattavasti, eikä järjestelmää ole juurikaan varaa laajentaa kun muistetaan lain lähtökohta eli esitutkintapakko. Syyteneuvottelua koskevaan hallituksen esitykseen sisältyvää ehdotusta esitutkinnan rajoittamisesta tunnustamisen perusteella voidaan kuitenkin pitää perusteltuna lisänä järjestelmään, vaikei varsinaista syyteneuvottelujärjestelmää suomalaiseseen oikeusjärjestelmään saataisikaan. Muutoin jo itsessään käyttökelpoiseksi havaittua järjestelmää ei ole tarpeen lähteä muuttamaan, vaan pikemminkin tulee keskittyä säännösten yhä laajempaan ja osaavampaan soveltamiseen asianmukaisissa tilanteissa. Esitutkinnan rajoittamisen tulee mielestäni olla tavanomainen osa suomalaista oikeusjärjestelmää, eikä vain harvoin sovellettava menettely. Harkittavaksi olisi tosin mahdollista ottaa Ruotsin mallin mukaisesti esimerkiksi vähäisyysperusteen käyttöalan laajentaminen myös sellaisiin rikoksiin, joista voi seurata ehdollinen vankeusrangaistus.

Syyteneuvottelua on mahdoton arvioida aukottomasti ilman käytännön kokemusta nimenomaisesti suomalaisessa oikeusjärjestelmässä. Esitutkinnan rajoittaminen ei nykyisessä kehityskulussa välttämättä yksistään riitä, vaan on kehitettävä uusia menettelytapoja. Kuten edellisessä jaksossa on esitetty, syyteneuvottelun vaikutukset nimenomaan esitutkinnan rajaamiseen ovat kuitenkin tulkinnanvaraiset, eikä esitutkintaa välttämättä ole varaa jättää kovin suppeaksi syyteneuvottelun säännöksiä sovellettaessa. Muitakin syyteneuvottelua vastaan puhuvia seikkoja on esitetty useita. Itse suhtaudun varauksella syyteneuvotteluun ja pidänkin lähtökohtaisesti käyttökelpoisempänä ratkaisua, jossa jo olemassa oleville rikoksen tunnustamisen huomioon ottaville säännöksille annettaisiin nykyistä enemmän painoarvoa.